

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**ÇANAKKALE ROMANLARININ DİNİ KİMLİK VE İNANÇLARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYNUR ŞAN

Tez Danışmanı

DR. ÖĞRETİM UYESİ HÜLYA ÇETİN

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**ÇANAKKALE ROMANLARININ DİNİ KİMLİK VE İNANÇLARI ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYNUR ŞAN

Tez Danışmanı

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ HÜLYA ÇETİN

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Aynur ŞAN tarafından Dr. Öğr. Üyesi Hülya ÇETİN yönetiminde hazırlanan ve **13/05/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Çanakkale Romanlarının Dini Kimlik ve İnançları Üzerine Bir Araştırma**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Hülya ÇETİN

.....

(Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Hatice ARSLAN

.....

Dr. Öğr. Üyesi Osman Murat DENİZ

.....

Tez No :

Tez Savunma Tarihi : 13/05/2022

.....

Doç. Dr. Yener PAZARCIK

Enstitü Müdürü

.././20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Aynur ŞAN

13/05/2022

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Hülya ÇETİN'e çok teşekkür ediyorum. Üniversite hayatım boyunca bana katkıda bulunan, bildiklerini benden hiçbir şekilde bütün hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Tez süresi boyunca bütün sıkıntıları benimle birlikte göğüsleyen kıymetli arkadaşlarıma hayatımın her evresinde bana destek olan değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Aynur SAN
Çanakkale, 2022

ÖZET

Çanakkale Romanlarının Dini Kimlik ve İnançları Üzerine Bir Araştırma

Aynur ŞAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Hülya ÇETİN

13/05/2022

Konar-göçer yaşam tarzının önemli temsilcilerinden olan uğraş alanlarıyla sanatsal faaliyetleriyle ön plana çıkan bir topluluk olan Romanlar, kimi dönemlerde kendilerine yapılan ayrımcılıkla, önyargılı tavırların da hedefinde olmuşlar. Kültürel farklılıklarıyla, gündelik pratikleri ile toplum içerisinde yer alan Romanların sadece sosyoloji disiplinin kimlik olgusu çerçevesinde işlediği bir araştırma konusu olmaktan çıkıp Romanların kimliğine ve bu kimliğin oluşmasına neden olan unsurların da araştırılması önemlidir. Bu çalışmanın odak noktasını kimliğin inşasında etkili olan din ve inanç konusunun Romanlar üzerindeki etkisi oluşturmaktadır. Roman vatandaşların merkeze alındığı çalışmalarda din ve inançlar bağlamında yaklaşılmaması, buna yönelik yapılan araştırmaların sınırlı olması bu çalışmanın bir özelliğidir.

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde sosyoloji disiplini çerçevesinde Romanlara yönelik çalışmalar yürütülürken; Romanların dini inançlarına dair çalışmaların alanyazında sınırlı sayıda olduğu saptanmıştır. Bu kapsamda Çanakkale’de yaşayan Romanların konu edildiği bu araştırmanın amacı, Romanların dini kimliklerini nasıl anlamlandırdıklarını belirlemek, inançlarına yönelik anlatımlarını ortaya çıkarmaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi ile 19 Roman vatandaş çalışmaya katkı sağlamıştır. Yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi yapılmış; din ile kimlik temaları ortaya çıkarılmıştır. Romanlarda din ve inanç sistemlerinin kimliğin inşasındaki etkileri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Roman kimliği, romanların dine yaklaşımı, kimlik inşası

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE RELIGIOUS IDENTITY AND BELIEFS OF THE GYPSIES OF ÇANAKKALE

Aynur ŞAN

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Department of Philosophy and Religious Sciences

Co-supervisor: Dr. Öğretim Üyesi Hülya ÇETİN

13/05/2022

Gypsies that stand out as a nation with artistic activities and field of occupations that are one of the essential representatives of migrant settlers lifestyle became the target of preconception manner and also, in certain times, discriminations done to themselves. It is crucial to investigate Gypsies', who take place in society with casual practices and cultural differences, identity and also factors that cause the formation of the identity rather than as a subject of research that only sociology discipline process in the identity phenomenon limits. The effect of belief and religion issue that is effective in identity formation forms the focus of this research. In the studies that Gypsies are centered not closing in as part of religion and believes, being limited to studies that are done with the intention of this is one of the features of this study.

When studies which are done in the field of social science are analyzed and while Gypsy intended studies are being conducted in the frame work of social discipline, it is detected that literature of studies that are about Gypsies' religious believes are in limited numbers. With in this scope, aim of this research that Gypsies who live in Çanakkale are discussed is to determine how Gypsies make sense of their religious identity and to reveal their faith-based expression. In the study 9 Gypsy citizen contributed with the research method of qualitative. Analysis of data that were achieved from interview sheld was done and their identity themes were revealed. The effects in identity formation of religion and faith systems in gypsies are revealed.

Keywords: Identity of Gypsy, approach of Gypsies towards religion, formation of identity.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1

1.1. Araştırmanın Önemi	6
1.2. Araştırmanın Amacı ve Araştırmanın Soruları	6
1.3. Araştırmada Evren ve Örneklem	7
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.5. Araştırmanın Aşamaları ve Yorumlanması	8

İKİNCİ BÖLÜM

ROMANLARIN KÖKENİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

10

2.1. Romanların Dünyaya Yayılışı	10
2.2. Romanların Anadolu'ya Yerleşmesi	11
2.3. Romanların Genel Özellikleri	13
2.3.1. Romanlarda Eğitim	15
2.3.2. Romanlarda Örgütlü Hareketler	16

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROMANLARDA KİMLİK ALGISI

18

3.1. Roman/Çingene: Tanımlama Sorunsalı	18
3.2. Kimlik	20
3.3. Kimlik İnşasında Din Faktörü	21
3.3.1. Halk İnançları	23
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
ROMANLARIN DİNİ KİMLİK VE İNANÇLARI UZERİNE BİR ARAŞTIRMA	
4.1. Araştırmanın Bulguları	27
4.1.1. Din Teması	27
4.1.2. Kimlik Teması	33
4.1.3. Gelenek ve Görenekler Teması Halk İnançları	38
BEŞİNCİ BÖLÜM	
TARTIŞMA ve SONUÇ	
KAYNAKÇA	46
EKLER	53

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Katılımcıların Demografik Yapısı	8
Tablo 2	Din Teması, Kategorileri ve Örnek İfadeler	29
Tablo 3	Kimlik Teması, Kategorileri ve Örnek İfadeler	37

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Türkiye’de Kürt, Laz, Çerkez, Yörük ve Roman gibi pek çok etnik kökene mensup vatandaşlar bulunmaktadır. Her bir etnik grubun kendi inanış ve ritüelleri olmakla birlikte birçok etnik grubun inanç sistemi çok fazla incelenmemiştir. Roman vatandaşların dindarlık düzeyleri ve dini inançları, sosyoloji ve dinler tarihi literatürü açısından ele alınabilecek ortak bir konudur. Bireylerin dini kimlikleri ve toplum içindeki dini kimliklerini nasıl şekillendirip koruduklarına dair faktörlerin belirlenmesi, dinin Roman vatandaşların üzerindeki olumlu veya olumsuz etkilerinin tespit edilmesi ve dini inançların dinler tarihine katkılarının incelenmesi önem arz etmektedir.

Son yıllarda özellikle ülkemizde roman açılımıyla beraber romanlar ile ilgili yapılan çalışmaların sayısında artış olmuştur. Bu çalışmalar çoğunlukla; sosyoloji, psikoloji, din sosyolojisi, alanındadır.

Çalışma içerik olarak dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde alan yazınında Romanlara yönelik yapılmış olan araştırmalar değerlendirilirken, ikinci bölümde Romanların genel özellikleri, aile yapıları gibi demografik özelliklerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde kimlik olgusu üzerine değerlendirmeler yapılmakta, halk inançları ve geleneklerine yer verilmiştir. Çingene/roman tanımlamalarına yer verilirken, Romanların kimlik algıları ile dinin kimliğin inşası tartışması yapılmaktadır.

Çanakkale’deki Romanların konu edildiği bu çalışmanın temel amacı Romanların dini kimliklerini nasıl anlamlandırdıklarını belirlemek, inançlarına yönelik anlatımlarını ortaya çıkarmaktır. Atalarından getirdiği inanç ve davranışları nasıl yaşattıkları, bu kültürel olguları gelecek nesillere aktarma konusunda izledikleri yol dinler tarihi bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle çeşitli araştırma soruları geliştirilerek araştırma analiz edilmiştir.

Çalışmanın konusu olan Romanlar hem dünyada hem de Türkiye’de vatandaşı olduğu ülkelerde marjinal bir grup olarak yer almakta ve hayatlarını sürdürmektedir. Romanlar Türkiye’de Anayasal düzende her vatandaş gibi eşit haklara sahiptir. Fakat Roman vatandaşlar genel olarak bu haklara erişme konusunda yetersizdir. Romanların temel hak ve

özgürlüklerden faydalanmayla ilgili yaşadıkları sıkıntıları ele alan birçok çalışma yapılmıştır (Ceyhan, 2003; Marsh, 2006; Danka, 2008). Bu durumun diğer ülkelerde yaşayan Roman vatandaşların yaşantılarına da bakıldığında aynı olduğu görülmektedir. Roman vatandaşların genel olarak eğitim düzeyi düşük, sağlıksız yaşam standartlarının altında hayatlarını sürdürdükleri görülmektedir. Romanlar hakkında çalışan birçok bilim insanı, Romanların yüzyıllar boyunca toplum içinde ayrımcı politikalara ve dışlanmaya maruz kaldıkları, Avrupa'da tarih boyunca en fazla zulme uğrayan etnik grup oldukları kayıtlara geçmiştir.

Roman kimliğinin inşası kapsamında din ve inanç sistemlerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Günay'a (1999: 253) göre din, bir toplumun yaşam biçimini, düşünsel alanını, hayatı anlamlandırma ve bakış açısını, siyasal duruşunu etkileyen bir sistemler bütünüdür. Tek başına bireyleri değil toplumu da yönlendirmektedir. Bununla birlikte bir din kendi mensuplarınca karakteristik özellikler barındıran tutumların da sergilenmesini ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda bir toplumu ve onu oluşturan bireyleri tanımanın yolu dine dair algılamalarını iyi analiz etmekten geçmektedir. Bu çalışmayla Çanakkale'de yaşayan roman vatandaşların dini yaşayışları incelenmektedir.

Roman kültürü üzerine yapılan çalışmalar 18. yüzyıl Batılı araştırmacılarının ilgi gösterdikleri bir alandır. Bu nedenle Romanlarla ilgili kaynakların büyük bir kısmı Batı bilim insanlarına ait olduğu görülmektedir. Bunun sonucu olarak Türkiye'de yapılan çalışmalarda genel olarak Batılı araştırmacılar referans alınmaktadır. Batılı araştırmacıların Romanlar üzerine yaptığı ilk sosyolojik çalışmalardan biri, Jean-Paul Clebert tarafından 1963 yılında yayınlanan *Çingenelerdir*. Clebert, arşiv araştırmasına ve kişisel tecrübelerinin sonucu olarak Romanların kökenleri, göç macerası ve yaşam tarzı gibi konuları açıklamıştır.

Fraser tarafından 1992 yılında yazılan *The Gypsies* adlı çalışmada romanlar ile ilgili daha önce değinilmemiş konulardan söz edilmektedir. Çalışmanın ilk kısmında, Romanların Hindistan'ın kuzeybatısından yaptıkları göç hareketini anlatmakta sonraki bölümlerde ise romanların Bizans İmparatorluğu ile yaşadıkları ilişki üzerinde durulmaktadır. Kitapta, Romanların Naziler döneminde ve komünist devletlerin yönetiminde yaşadıkları zulümden de bahsedilmektedir. Diğer çalışmalar tarafından değinilmemiş konular ise, Romanların genetik yapıları ve fiziksel özellikleridir. Kitap aynı zamanda fazlaca resim ile zenginleştirilmiştir.

Romanlar hakkındaki diğerk bir çalışma olan Berger (2000) bu konudaki yapılan çalışmalar arasında yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Berger çalışmasında Romanların günlük yaşantısından, dini inanışlarından, tarihi kökenlerinden ve dilleri ile ilgili bilgilerden söz etmektedir. Roman kültürünün mistik yapısını paylaşması konusunda *Çingene Mitolojisi* nemli bir çalışmadır.

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Romanları anlatan önemli bir çalışma ise, "Osmanlı İmparatorluğunda Çingeneler" adlı Romanların yaşam tarzını etnolog ve tarihçi bakış açısıyla ele alan Vesselin Popov ve Elena Marushiakova'nın 2006 yılında çıkarttıkları kitaptır. Bu çalışma romanlarla ilgili yeterli Türkçe kaynağın olmaması sebebi ile Türkçeleştirilmiştir.

Demirbozan (2020), Türkiye Çingenelerine rnek olan Balıkesir ili Altıeylül ilçesine bağlı Gündoğan ve Gmşeşme Mahallelerinde yaşayan Romanların tarihi, kültürel, ekonomik ve dini yaşamlarını incelemektedir. İl genelinde Roman varlığının Balkan gleri ile başlamasıyla birlikte, devlet politikaları ile ilin kırsal kesimlerine yerleştirildikleri ve daha sonra buradan göç edip kent merkezine yerleşerek burada Roman mahalleleri oluşturdukları belirlenmiştir. Glerden sonra günümüze kadar mezheplere artan oranda katılım sağlanmış ve mezhepler dinî hayatlarında belirleyici bir konum almışlardır. Halk inançlarının ve halk dindarlığının birlikte yaşadıkları Türklerin kadim kültürü olan şamanizm'in izlerini taşıdığı, bunları kendi tarzıyla yorumlayıp uyguladığı grlmştir.

Adıgüzel (2020) Türkiye'de bulunan Romanların sosyal politika, eğitim hakkı, Türkiye hukuku ve Avrupa Birliği mevzuatı çerçevesinde incelemiştir. Yapmış olduğu çalışmada, Türkiye Romanları, eğitim hakları konuları sosyal politika ve uluslararası düzenlemeler çerçevesinde tartışılmıştır. Ulaşılan bulgulara göre, Türkiye Romanlarının, farklı bir dili konuşma ya da o dil ile eğitim talep etme, farklı bir dine mensup olma ve dini devam ettirme gibi bir istekleri olmadığı için ülkenin toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına tehdit edecek bir unsur oluşurmamaktadır.

Güler ve Parlıyan (2020), çalışmalarında Roman kimliğinin mekn ve zamanda dönüşümünden veya kentleşme sürecine entegrasyonunu incelemişlerdir. Roman toplumunun yaşadığı topraklarda gelenek, dini inanç ve köken gibi durumlardan kaynaklanan sosyal dışlanmanın kentleşme sürecine nasıl yansdığı ve bu yansımalar

sonucunda karşılaştıkları sorun ve hak ihlallerinin ortaya çıkarılması amaçlanmış ve bu kapsamda bir anket çalışması yapılmıştır. Edirne ili merkezli bu çalışmada, Romanların kentsel bağlamda etnik kimlikleri, şehrin bir köşesine itilmeleri, mekânsal tercihleri, konumları nedeniyle kentsel bağlamda marjinalleşmelerini ortaya çıkarmak için 60 soruluk bir anket çalışması hazırlanmıştır. Edirne'nin merkez ilçesinde bulunan ancak kentte yer almayan Roman mahalleleri homojen bir Roman Mahallesi olması nedeniyle çalışmanın ana alanını oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, kentleşme sürecini tam anlamıyla gerçekleştirmek ve kenti her anlamda daha iyi bir düzeye taşımak için kentsel ayrışmadan kaynaklanan sorunların çözümünü bulmaktır. Sonuç olarak sosyal dışlanmayı önleyebilen, kentsel ihtiyaçları karşılayabilen, yoksulluktan kurtulabilen, eğitilmiş ve bilinçli bir aileye sahip olan Roman topluluğu kentleşme sürecine katılabilecektir.

Taşyürek (2015) Türkiye’de Romanların en önemli probleminin dışlanma ve eğitim olduğunu vurgulamaktadır. Çalışmada Romanların Müslüman olduklarını belirttikleri görülürken dini hassasiyetleri az olan ile daha fazla olan Romanlarda olumsuz davranış sergileme durumlarının farklılaştığı ortaya konulmuştur. Çalışmada bazı vakıf ve derneklerin dini eğitim ile sağladıkları koşullar sonucunda olumlu davranışların ortaya çıkarıldığı savunulmaktadır. Her kültürde olduğu gibi Romanlarda da eğitimin başladığı ilk yerin aile ortamı olduğu, bundan dolayı eğitimin ilk olarak aile üzerinden verilmesi ile çocuklara olumlu davranışların kazandırılacağı düşünülmektedir. Bundan dolayı çalışmada Romanların inanışları, kültürel kimlikleri ve aile yapısının araştırılması için Yalova’daki Romanlar incelenmiştir. Yapılan araştırmada elde edilen verilere göre, ailelerin alt yapısında ve çocuklara uyguladıkları dini eğitimde aksaklıklar bulunmuştur. Sonuç olarak Roman çocukların eğitiminde aile eğitiminin de önemli olduğu belirtilmiş ve din eğitiminin sadece örgün eğitimde değil aynı zamanda yaygın eğitim veren sivil toplum kuruluşlarında ve kurumlarında verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Romanların dışlanma ve eğitim sorunları vardır ve aileden itibaren verilecek din eğitiminin bu sorunun çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yıldırım (2015), Çingene altkültür grubu ile suç arasındaki ilişkiyi anlamak için bir araştırma ortaya koymuştur. Çingene kültürüne mensup bireylerin neden suç işleme alışkanlığını benimsedikleri veya hangi koşullarda suç işlemekten kaçındıkları hakkında bilgi sahibi olmak için sosyalleşme aşamalarının etkisi dikkate alınarak yapılan çalışmada Çingene bireyler ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Çalışma sonucunda Çingene

bireyler erken yaşta evlenmiş, aile ilişkileri başarısız olmuş, aile bütünlüğü bozulmuş çok sayıda aile olmuştur. Çingeneler, eğitimlerinin yetersiz olduğunu ve dini hayat konusunda çok hassas olmadıklarını belirtmişlerdir. Böyle bir sosyalleşme sürecinin etkisiyle sosyal ve hukuki normlara aykırı, sosyal uyumu zayıf olan Çingene bireylerin ortaya çıktığı savunulmaktadır.

Balcıoğlu (2011) Sakarya ili Erenler bölgesinde yaşayan Romanlara dair bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada Erenler bölgesinde yaşayan Romanların inanç, ibadet, sosyal ve kültürel yaşamlarını geleneksel Sünni anlayışıyla karşılaştırılmış ve anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Bölgedeki Romanların dini inançlar ve ibadetler açısından Hanefi-Matürîdi geleneğine mensup olduğu belirlenmiştir.

Kuzu (2010), Romanların yoğun olarak yaşadığı Düzce'nin Ağa, Çay, Cami Kebir, Akpınar ve Çamköy mahallelerinde araştırma yürütülmüştür. Anket yönteminin kullanıldığı çalışmada Romanların dini inançlarının, yaşamlarının ve ritüellerinin genel olarak Sünni inanç sistemine paralel olduğu, ancak din eğitimi ve öğreniminden yeterince yararlanmadıkları tespit edilmiştir.

Son yıllarda özellikle ülkemizde roman açılımıyla beraber romanlar ile ilgili yapılan çalışmaların sayısında artış olmuştur. Bu çalışmalar çoğunlukla; sosyoloji, psikoloji, din sosyolojisi alanındadır.

Çalışma içerik olarak dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde alan yazınında Romanlara yönelik yapılmış olan araştırmalar değerlendirilirken, ikinci bölümde Romanların genel özellikleri, aile yapıları gibi demografik özelliklerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde kimlik olgusu üzerine değerlendirmeler yapılmakta, halk inançları ve geleneklerine yer verilmiştir. Çingene/roman tanımlamalarına yer verilirken, Romanların kimlik algıları ile dinin kimliğin inşası tartışması yapılmaktadır.

Çanakkale'deki Romanların konu edildiği bu çalışmanın temel amacı Romanların dini kimliklerini nasıl anlamlandırdıklarını belirlemek, inançlarına yönelik anlatımlarını ortaya çıkarmaktır. Atalarından getirdiği inanç ve davranışları nasıl yaşattıkları, bu kültürel olguları gelecek nesillere aktarma konusunda izledikleri yol dinler tarihi bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle çeşitli araştırma soruları geliştirilerek araştırma analiz edilmiştir.

1.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmanın yöntemi, Çanakkale’de yaşayan Romanlarla yapılacak görüşmelerin nitel olarak çözümlenmesinden oluşmaktadır. Nitel araştırma, bireylerin sosyal hayatlarındaki tecrübeleri, inançları ve içinde yer aldıkları örgütleri anlamlandırmalarına dair bilgiyi aktarma süreçleridir (Strauss ve Corbin, 1990). Bu yöntemde bireylerin olaylara ve olgulara yükledikleri anlamlar ve olayları nasıl yorumladıkları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Diğer bir ifade ile nitel araştırma, bireylerin kendi gizemlerini çözebilmek için toplumsallaşmış olanı yorumlaması, şekli olarak da görülebilir. Bu kapsamda çalışmanın konusu ile bağlantılı olarak nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir.

Nitel içerik analizi, bir metindeki açık veya gizli olabilen anlamları, kalıpları ve temaları ortaya çıkarmak amacıyla vasat bir kelime sayma eyleminden daha fazlasıdır. Bu analiz tekniğinde araştırmacı bir gerçekliği öznel fakat bilimsel bir şekilde anlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda araştırmacının temel görevi yorumlayıcı bir paradigma içinde geleneksel bir analiz birimi olan nicel içerik yöntemine göre değerli bir alternatifi üretmesidir (Zhang ve Wildemuth,2009).

Nicel içerik yönteminin aksine, nitel içerik analizi sayılaştırmadan kaçınarak metindeki örtük anlama odaklanmaktadır. Anlamlandırma için kodlar, temalar ve boyutlar şeklinde kategorik bir form kullanılmaktadır. Böylece metin, iyi bir kontrolden geçirilerek güçlendirilmektedir (Mayring, 2011: 117).

1.2. Araştırmanın Amacı ve Araştırmanın Soruları

Çanakkale’deki Romanların konu edildiği bu çalışmanın temel amacı Romanların dini kimliklerini nasıl anlamlandırdıklarını belirlemek, inançlarına yönelik anlatımlarını ortaya çıkarmaktır.

Bu çalışmanın amacı göz önünde bulundurularak araştırma soruları belirlenmiştir. Buna göre;

1. Romanların, din ve dindarlığı anlamlandırmaları nasıldır?
2. Romanların dini inançlarını şekillendiren kaynaklar nelerdir?
3. Romanların kimlik oluşunda dinin belirleyiciliği nasıldır?

4. Romanların halk inançları nelerdir?

1.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Çanakkale’de yaşayan Romanlar oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örneklem tekniği örneklem grubunun belirlenmesinde kullanılmıştır. Örneklem Çanakkale’de yaşayan Romanların inanç ve dini yaşamlarına ortaya koyma amacına uygun olarak belirlenmekle birlikte katılımcı sayısı da burada belirleyici olmuştur. Derinlemesine mülakat tekniğinin kayıt altına alınma ve sonrasında raporlama açısından zorluklarının bulunması nedeniyle sınırlı sayıda katılımcı ile yapılmıştır. Roman vatandaşların yoğunlukta olduğu bölgeden farklı yaş ve meslek gruplarına sahip olan 19 katılımcıyla görüşmeler yapılmıştır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın amacı kapsamında Çanakkale’de yaşayan Romanlarla görüşmeler gerçekleştirilmiş dolayısıyla araştırmanın bir sınırlılığı olarak belirlenmiştir. Görüşmelere 19 katılımcı olumlu yanıt vermiştir. Cevapların birbirine yakın ve çoğu zaman aynı olması nedeniyle katılımcı sayısı 19 kişi ile sınırlı tutularak oluşturulmuştur. Araştırmada katılımcıların demografik sorulara göre oluşturulan tablosu Tablo 1’de yer almaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcıların bazı sorulara yanıt vermedikleri belirlenmiştir. Bu nedenle araştırmanın bulguları bölümünde görüş sayıları ile katılımcı sayıları arasında farklılıklar olması çalışmanın bir diğer sınırlılığını oluşturmaktadır. Katılımcıların sorulara cevap vermekte isteksiz olmaları ve kayıt altına alındığını bilmeleri zaman zaman tedirgin olup cevap vermek istememelerine neden olması çalışmanın en önemli sınırlılığını oluşturmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Yapısı

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Eğitim Düzeyi	Medeni Durumu	Dini Mensubiyet
K1	K	26	Ev Hanımı	İlkokul	Evli	İslam
K2	E	46	Çaycı	Lise	Evli	İslam
K3	K	59	Bakıcı	İlkokul (terk)	Evli	İslam
K4	E	32	Boyacı	Lise (terk)	Bekar	İslam
K5	E	36	Aşçı	İlkokul	Evli	İslam
K6	K	42	İşçi	Lise	Bekar	-
K7	E	56	Marangoz	İlkokul	Evli	İslam
K8	E	36	Kaportacı	İlkokul	Boşanmış	İslam
K9	K	63	Ev Hanımı	-	Bekar	İslam
K10	E	34	İşçi	Ortaokul	Boşanmış	İslam
K11	E	50	Teknisyen	Lise	Evli	Kültürel inanç
K12	E	46	İşçi	Lise	Evli	İslam
K13	E	26	Esnaf	Lise (terk)	Evli	İslam
K14	E	35	İşçi	İlkokul	Bekar	İslam
K15	K	60	Ev Hanımı	-	Dul	İslam
K16	K	42	Ev Hanımı	İlkokul(terk)	Evli	İslam
K17	K	38	Ev Hanımı	İlkokul(terk)	Boşanmış	İslam
K18	K	22	Ev Hanımı	İlkokul	Evli	İslam
K19	E	29	Hurdacı	-	Bekar	İslam

1.5. Araştırmanın Aşamaları ve Yorumlanması

Çalışma amacı gereği nitel bir içerik analizi ile değerlendirilmektedir. Bu kapsamda araştırma 6 aşama üzerinden yürütülmüştür. Bunlar;

1. Çalışmanın konusu ve amacı
2. Seçme işleminde ölçü belirleme, kategori saptama
3. Kategorileri tanımlama ya da yeni kategoriler ekleme
4. Kategoriler arasında revizyon
5. Verileri son kez inceleme

6. Yorumlarda bulunma ve değerlendirme

Mayring (2011)'e göre araştırmacı araştırma konusunu veya sorunsalını ortaya çıkardıktan sonra kodları ve kategorileri oluşturmalıdır. Kategoriler için bir seçim kriterinin belirlenmiş olması önemlidir. Kategoriler, araştırmanın amacı kapsamında oluşturulmalıdır. Doğru bir kategorizasyon için cümle cümle tarama yapılmalıdır. Alanda yapılan gözlem, katılımcının gözlemciye karşı tutum ve davranışları da göz önünde bulunarak kapsamlı bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Verilerden elde edilecek bir kavram kategorinin tamamında etkili ise bu kavram üzerinden kategori isimlendirmesi yapılır. Benzer durumun tekrar etmesi halinde ilgili kategoriye eklenir. Mayring'e göre inceleme materyalinin %10-50'lik kısmında yeniden taramalar gerçekleştirilir yorumlamalar ve değerlendirmeler ışığında araştırma alanı tamamlanır (Mayring, 2011: 118-119).

İKİNCİ BÖLÜM

ROMANLARIN KÖKENİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde Romanların özellikleri, sosyal yaşamları ile genel özellikleri kapsamında gelenek ve göreneklerine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır. Bu bölüm, Romanları daha iyi anlamak, tanımak ve romanların inanç ve değerlerini değerlendirmek adına önemlidir.

2.1. Romanların Dünyaya Yayılışı

Romanların nereden geldikleri konusu Avrupalı araştırmacıların son iki yüzyılda ilgisini çekebilmiş ve bu konuda eserler yayınlanmıştır. Dolayısıyla Romanların nereden geldikleri hususu daha çok Batılı bilim adamlarının yaptığı çalışmalara dayanmaktadır.

Romanların eski birtakım vakayinamelerde Mısırlı (Egyptians ya da Aiguptoi) olarak anılması akademik araştırmaları ikiye bölmüştür. Yakın zaman içerisinde Romanların Hindistan bölgesinden geldikleri savı ağırlık kazanmıştır. Mısırlı veya Kıpti terimi daha çok Bizans kaynaklarından yola çıkarak verilmiş bir addır (Marushiakova ve Popov, 2006:18). Bu adlandırma 14. ve 15. yüzyıllarda Küçük Mısır'dan geldikleri rivayetine dayanır (Asséo, 2007: 14). Fakat bu Küçük Mısır'ın tam olarak neresi olduğu kuşku götürür. Zira bazı bilim adamları Küçük Mısır diye nitelenen yerin Mora yarımadasının bir parçası olduğunu, bazı bilim adamları ise bu yerin bugünkü Antakya çevresi olduğunu iddia eder (Marushiakova ve Popov, 2006: 19). Fakat her halükârda Romanları nitelemek için sadece Mısırlı terimi kullanılmaz. Bununla birlikte Tsigan, Atsingani, Atsingonai terimleri de bazen Mısırlı yerine kullanılmıştır (Marsh, 2008: 5).

Antropolojik, etnik ve tarihsel çalışmaların yanında Romanların kökeninin Hindistan'a dayandığı iddiası dilbilimsel çalışmalarla ispat edilmeye çalışılmıştır. Kelime hazinesi, ses ve ses yapısının incelenmesi sonucu Romani dilinin Hint kökenli olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla Romanların kökeni hakkındaki somut delile dil üzerinden ulaşılmıştır. Alexander Paspatis, 1870 yılında İstanbul'da yayınladığı "études sur lesTchinghianés" adlı eserinde, bu gerçeği şöyle dile getirmiştir: "Çingene soyunun gerçek tarihi, dillerini araştırmada yatmaktadır" (Fraser, 2005: 20).

Roman dilinin Pencap ve Hindu dilleri gibi bir takım Kuzey Hindistan dilleri ile benzerliği 1780 yıllarda öne sürölmüş, bilim insanlarının bu kabulü sonrası ise Romanların Hindistan üzerinden farklı topraklara geldikleri bilgisi kabul görölmüştür. Bu ön kabüle dayanılarak Romanların farklı ölkelere göç etmesi süreçlerinin yaklaşık olarak 5 yüzyıl içerisinde gerçekleştiği belirtilmektedir. Uzun bir zaman dilimine yayılan bu göçte ilk göç hareketinin Hindistan'dan İnan'a doğru olduğu söylenmektedir (Kenrick, 2006: 26).

İnan üzerinden ilk göç hareketleri bazı fetihlerin gerçekleştirilmesiyle hızlı bir ivme yakalamış büyük bir alan üzerinde gerçekleşen fetih ve toprakların el değiştirilmesi durumunda Romanlar Arap yarımadasından göçe devam etmişlerdir. Romanların göç güzergahları belirlenememiş olsa da özellikle İnan, Suriye ve Filistin üçgeninde olan Romanların Mısır'ı kullanarak Kuzey Afrika'ya; bir kısmının kuzeye yönelerek Kafkasya'ya, bazı Romanların ise Küçük Asya, Balkanlar ve son durak olarak Avrupa'ya göç ettikleri düşünölmektedir (Marushiakova vePopov, 2006: 15). Bir diğer göç bilgisine göre ise Selçukluların XI. yüzyılın ortalarında Ermenistan'ı ele geçirmesi sonrası Romanların İstanbul'a doğru göç ettikleri yönündedir (Marsh, 2008: 5; Fraser, 2005: 47).

2.2. Romanların Anadolu'ya Yerleşmesi

Ana vatanları Hindistan olan Romanlar Anadolu'ya Afganistan ve İnan üzerinden gelmeye başlamışlardır. Buraya göç eden Romanların büyük kısmının Anadolu'da kaldıkları ve göçü sonlandırdıkları belirtilmektedir (Arayıcı, 2008: 235).

Romanların Bizans'a ilk geldikleri süreçte falcılık, büyü ve kehanet belirtme şeklinde işlerle uğraşmışlardır. Bunun yanında batıl inançların yoğun olarak toplumda yer etmiş olması Romanların uğraş alanlarını belirlemiştir. Yine bu işlerin yanı sıra ayı ve yılan oynatma, hayvan eğitimliği, akrobasi ve hokkabazlık gibi eğlence alanında da kendilerine yer etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu XVII. yüzyılın sonlarında toprak olarak en geniş alanlara ulaşıldığında Romanların çok büyük bir kesimi de bu topraklar içerisinde yer almıştır. Bu nedenle Avrupa topraklarındaki Roman varlığının en önemli parçası Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde kalmıştır (Armağan, 2011: 75).

Osmanlı İmparatorluğunda yaşıyan Romanların sosyal hayatına incelendiğinde XVI. Yüzyıla kadar vergi olarak Müslöman olmayanlardan alınan cizye vergisi ve tarımla uğraşan Hristiyanlardan alınan ispenç vergisi ödemekle yükömlülerdi. Rumeli topraklarının da

Osmanlı İmparatorluğuna girmesi ile birlikte Romanların nüfusu artığından dolayı Romanların mali, idari ve askeri işlerinin düzenlenmesi için Rumeli Eyaletine bağlı olarak 1560 yılında Liva-i Çingane adı altında bir sancak kurulmuştur. Sancak işlerini Romanları Müslüman ve gayrimüslim olarak ayırmıştır. Müslüman ve gayrimüslim Romanların birbiri ile evlenmeleri, beraber konup göçmeleri ve aynı iş kolunda bulunmaları yasaklanmıştır. Bazı romanlar vergilerden muaf tutulurken asker olarak kabul edilmişlerdir. Roman sancağı kendi içinde yönetici sipahi ya da silahtar atanmaktaydı. “Mir-i Kıtıyan” ya da “Çingene beyi” olarak geçen bu yönetici, sancakbeyinin yetkilerine sahip konumdaydı. Çingene beyinin görevi vergileri toplamak, seferde müsellemleri toplayarak orduya göndermek ve göçebe Romanların güvenliğini sağlamaktır (Ana Britannica, 2004: 6).

Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yer alan Romanlar hiçbir şekilde Avrupa’daki Romanların maruz kaldığı baskıcı ve sistematik yasalara maruz kalmamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu kendi bünyesinde bulunan toplulukların gelenek ve göreneklerini sürdürmelerine saygı duymuştur Bazı bölgelerde Türk akınlarına destek sağlayan askeri gücü kesmedikleri ve yıllık vergileri verdikleri için özerk olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Sosyal hayattaki bazı kısıtlamalara rağmen Romanlar Avrupa’da bulunan soydaşlarına nazaran Osmanlı toprakları içinde rahat bir hayat sürmüşler ve bu durum hareketlerini hızlandırmıştır (Fraser, 2005: 157).

Romanlar Osmanlı topraklarında edindikleri meslekler ile huzurlarını sağlamışlardır. Osmanlı İmparatorluğunun diplomatik karşılamlarında ve sünnet törenlerinde yapılan şenliklerde yer almışlardır (Armağan, 2011: 76). 1582’de III.Murat’ın torunun sünnet töreninde romanlar müzisyen, ayı oynaticısı gibi eğlencelerde bulunmuş ve o dönemde baca temizleyicisi, demirci ve süpürgeci gibi meslekleri de yapmışlardır. 1584 yılında yapılan kutlamalarda ise Romanlar bir Batı müziği ve Türk müziği çalgısı olan mızrapla çalınan lavtayı ve Orta Asya’da kullanılan bir çalgı türü olan rebapı çaldıkları bilinmektedir. Romanlar aynı zamanda cephan ve silah yapımında da çalışmışlardır. Bu alanda ise tenekeci, kılıç ustalığı gibi diğer alanlarda ise nalbant, kuyumcu, ayakkabıcı, bıçakçı, kasap, tımarcı ve elekçi gibi işler ile uğraşmışlardır (Marushiakova ve Popov, 2011: 44).

Romanların Osmanlıdaki yapısı üzerinde duran Altınöz (1995: 25) ise Romanların 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı toplumunun yapısını bozan soygun, fuhuş, hırsızlık ve

cinayet gibi durumlarda büyük rolünün olduğunu; ayrıca olumsuz davranışlarından dolayı İstanbul'dan çıkarılmalarına dair fermanların bulunduğunu belirtmektedir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan ve diğer Balkan ülkeleriyle Lozan Barış Antlaşmasını imzalamıştır. Bu Antlaşma ile bir nüfus mübadelesi gerçekleşmiştir. Buna göre, Bulgaristan'dan, Yugoslavya'dan ve Yunanistan'dan yüzbinlerce Türk ve Çingene vatandaşı Türkiye'ye gönderilmiştir. Gönderilen Roman vatandaşlarda Türk sayılmıştır (Özmen, 2015, s. 112)

Çanakkale'de yaşayan Romanların bir kısmı atalarının mübadele döneminde Bulgaristan'dan gelip Çanakkale'ye yerleştiğini ifade etmiştir. Büyük bir kısmı ise Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmet döneminde kale inşaatında çalışmak için Çanakkale'ye getirilip, kale bölgesine yerleştirildiklerini ve atalarının inşaatla çalıştıklarını ifade etmiştir. Çanakkale'de uzun süredir yaşayan Romanlar kökenlerinin artık Türk olduğunu özellikle vurgulamışlardır.

2.3. Romanların Genel Özellikleri

Romanlar, kendi içlerinde bazı ayrılıklar yaşanmasına rağmen birbirlerinden kopan gruplardan değildir. Bunun temel nedeni olarak; başka toplumlar için tehdit olarak algılanmalarının getirdiği birlikte olmaya devam etmek gerekliliği olarak açıklanabilmektedir (Tar Yüce vd., 2011). Romanların yaşam pratikleri incelendiğinde aile önemli bir merkez olmaktadır. Dayanışma üst seviyededir. Evli olanların dışında bekar olanların aileden kopmadıkları; aile fertlerinden birinin kaybında diğer üyelerin geride kalanları koruyup kolladıkları belirlenirken; kadın ve erkek rollerinin birbirini tamamlayan bir özellikte olduğu söylenebilir. Kadın özellikle ailenin ihtiyaçlarını karşılamak açısından belirleyicidir. Romanlarda evlilik kurumu bir topluluktan diğerine farklılık gösterebilen bir yapıdadır. Resmi nikahın yanında dini ritüellere göre evlilikler de gerçekleştirilebilir (Leigois, 2008: 58).

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde kadınların ekonomik olarak aileyi ayakta tutan kişi olduğunu söylemek gerekir. Genellikle bohçacılık, gündelikçilik, temizlikçilik, dilencilik, falcılık, büyücülük, çiçekçilik yapmaktadırlar (Sal, 2009). Romanlarda geniş ailesi yapısı vardır ve ailenin yaşlıları olarak büyük anne ile büyük babalar da bu yapının

içerisindedirler. Aile bireylerinin tamamı ekonomik olarak aileye destek sağlamaktadır. Bu nedenle Roman aileleri çok çocuklu ve kalabalık ailelerden oluşmaktadır.

Roman ailelerde genç kızlar, korunması gereken kişiler olarak değerlendirilmekte ve tek başlarına herhangi bir yere gitmek gibi bir durum söz konusu olmamaktadır. Böyle durumun oluşması halinde erkek kardeşlerden biri veya aile bireylerinden biri refakatçi olmaktadır. Ailedeki otorite babadır. Göçebe Roman ailelerde baba göçün konumunu belirleyen kişi olması durumu yerleşik Romanlarda evrilerek evin reisi şeklini almaktadır. Erkekler daha çok müzisyenlik, hamallık, simit satıcılığı, ayakkabı boyacılığı, seyyar satıcılık gibi işlerle ailenin ekonomisine katkı sağlamaktadır (Özkan, 2000: 49).

Romanların yaşam tarzlarında eğlence odak noktası olmaktadır. Hıdrellez, Nevruz ve Kakava şenlikleri özellikle Romanlar için önemli zaman dilimlerini oluşturmaktadır. Dilek tutma, ateş yakma, ateşle dans ederek eğlenceler düzenlemek Romanların pratikleri arasında yer almaktadır (Sol, 2010: 66). Yaşam ve gündelik hayata bakış açısı bu şekilde olurken ölüm için de Romanların ritüellerini vurgulamak gerekir. Ölüm üzerine inançları incelendiğinde ruhun, hayatta olanları rahat bırakmak için bu dünyayı terk ettiğine inanmaktadırlar. Göçebe Romanlarda özellikle mezarlıklar yoktur. Konaklanmış olan alanda uygun mekanlar ölünün gömüldüğü yer olmaktadır.

Türkiye’de yaşayan Romanlarda ölenler genellikle İslami esaslara uygun şekilde defnedilmektedir. İslam dinine referans veren bazı uygulamalar ölüme dair değil gündelik yaşamsal pratiklerde de kendini göstermektedir. Örneğin emziren annelerin muska taşıması, emzirme dönemi sonuna kadar annenin başını örtmesi şeklindeki uygulamalar geleneksel özellikler taşısa da bir inancın uygulamaları olarak da ön plana çıkabilmektedir. Romanlarda yeni doğum yapan loğusa kadınlar ile regl döneminde olan kadınlar ‘kirli’ olarak kabul edilmektedir ve sosyal alandan bu dönem sona erene kadar çekilmektedirler (Sal, 2009).

Romanların iş ve meslekleri değişkenlik göstermektedir. Farklı alanlardan pek çok sektörde ücretli çalışan Romanlarda yaşa ve cinsiyete göre iş yapma biçimleri değişkenlik göstermektedir. Yaşlı olan Romanlar özellikle el sanatları, sepet yapımı, atıl kalmış malzemelerin değerlendirilmesine yönelik işlerle uğraşmakta ve genellikle bunları evlerinde yapmaktadırlar. Genç yetişkin bireyler pazarcılık veya günlük işlerle uğraşırken çocukların da çalışma hayatı içerisinde yer aldıklarını söylemek gerekir (Martinez, 1992: 49).

Toplumda çoğu kez “parça başı” olmak üzere, öteki gündelikçilerin reddettikleri işleri yaparlar. Bunlar bu zaman içinde çıkan küçük ama en az gelişmiş bölgelerde yevmiye ile çalışılan ağır işlerdir. Bu işlerden elde edilen gelir ise sadaka biçimindedir ve bu işler hala göçebe kalanlar ve yerleşik düzene geçmiş göçebeler tarafından yapılır (Martinez, 1992: 51).

Romanların Türkiye’deki mesleklerine baktığımızda kâğıt, naylon ve pet şişe toplayıcılığı ve hurdacılık yaparak geçinmektedir. Bu insanlar çöpler ayrıştırdıkları için geri dönüşüme katkı sağlamaktadır. Çöp toplayıcıları genellikle şehrin kenar mahallerinde boş arazilere kurdukları çadırlarda yaşamaktadır (Akgül, 2006: 108).

Kolukırık (2006: 12) Romanlar ile ilgili yaptığı çalışmada aslında Romanların haylaz, tembel, hırsız olarak nitelendirilmesini doğru bulmamaktadır. Aksine ekonomiye katkılarının olduğunu, çoğu insanın yapmaktan çekindiği prestiji düşük olan mesleklerde çalıştıklarını belirtmiştir. Hamallık, demircilik, inşaat işçiliği, marangozluk, nakliyecilik ve müzisyenlik gibi mesleklerin çoğunluğunu Romanlardan oluştuğunu ve Romanların toplumda kimsenin yapmayı seçmediği meslekleri yapmasından kaynaklı olarak ekonomiye katkıda bulunulduğunu belirtmektedir. Romanların Türkiye’de eğitim seviyesi düşük olduğu için Romanlar arasından doktor, mühendis, hemşire, öğretmen gibi meslekler çıkmamaktadır (Özkan, 2000: 86).

2.3.1. Romanlarda Eğitim

Romanlar toplumda eğitimle ilişkileri en kopuk gruplardan biri olarak bilinmektedir. Roman çocuklarının devamsızlık oranının yüksek olduğu, üst sınıflara geçen çocuklarda bile okuma yazma geriliği ve okulu bırakma gibi durumlar gözlemlenmektedir. Maddi sebeplerden dolayı eğitimden kopmak, eğitime önem verilememe sebeplerinden birisidir. İlkokulu bitiren çocuklar çalışma hayatına atılmakta ve okulda dışlanmaktadır. Bu durum Romanların okuldan soğumalarına ve ayrılmalarına neden olmaktadır. Roman çocukların dışlanması iki şekilde gerçekleşmektedir; biri okul arkadaşları tarafından diğeri okul yönetimi tarafından dışlanma şeklindedir. Erken evlilikler ise eğitimden kopmada diğeri bir sebeptir fakat yine de asli sebep maddi yetersizliklerden kaynaklanmaktadır (Akkan vd.,2011). Roman çocukları arasında okulda devamsızlık oranı ve okulu terk etme oranı yüksektir. Üst sınıflara geçen çocukların bile okuma yazma konusunda hala daha yetersiz

oldukları gözlemlenmektedir. Maddi imkanlardan dolayı ilkokulu bitiren çocuklar çalışmak zorunda oldukları için okula devam etmemektedir (Akkan, 2011).

Eğitim hayatını sonlandıran diğer bir husus ise erken yaşta evliliklerdir. Özellikle kız çocuklarının eğitimden kopmasına sebep olmaktadır. Maddi yetersizlik ve eğitimin seviyesinin düşük olması erken evliliğin sebebi olarak görülmektedir. Bundan dolayı romanlar arsında eğitim seviyesi erkeklerde daha yüksektir. Ailenin düşük eğitim seviyesi ve sosyo-kültürel yapının eğitime elverişli olmaması eğitim hayatının erken bitmesine zemin hazırlamaktadır. Diğer bir husus ise eğitim hayatı Romanların farklılaşmasına sebep olmaktadır. Çocuklar birbirleri ile iletişimde zorlanmaktadır. Ekonomik sebepler, diğer çocuklarla aynı dili konuşamama ve ailenin çocuğu geçim için okula göndermemeyi seçmesi çocuğun farklılaşmasını keskinleştirmektedir (Kolukırık, 2009: 28). Bu sorunlardan dolayı Romanların eğitim düzeyinin iyileştirilmesi zorlaşmaktadır. Dolayısıyla din, ahlak ve değerler eğitimi almıyorlar. Kuran kurslarına ise yaz aylarında okul öncesi dönemde katılım sağlamaktadırlar.

Son yıllarda ülkemizde yaygın eğitime verilen önemin artmasıyla Halk Eğitim Merkezlerinin çalışmaları da artmıştır. Özellikle Çanakkale’de sosyal sorumluluk projeleri ve yerel yönetimin desteklemesiyle Roman kadınlar ve çocuklar; okuma-yazma, el becerileri ve din eğitimi kurslarına katılarak eğitime daha fazla önem vermeye başlamışlardır.

2.3.2. Romanlarda Örgütlü Hareketler

Romanlarda örgütlenme hareketleri genel olarak dünya ile paralel şekilde gitmiştir. Türkiye’de de Romanların örgütlenmesi artış göstermektedir. Özellikle Avrupa Birliğine uyum sürecinde Romanların önünde bulunan örgüt kurmaya ilişkin yasal engeller kalkmıştır. Bunun sayesinde Romanlar arasında kısa sürede dernekleşme artmıştır. Bu durum Romanların sorunlarının daha görünür olmasını sağlamakla birlikte, üniversitelerde ve diğer kuruluşlarda yapılan araştırmaların bu alana kaymasını sağlamıştır (Akgül, 2010).

Türkiye’de yaşayan Romanların örgütlenme konusundaki faaliyetlerine bakıldığında farklı bir tablo ile karşı karşıya kalınmaktadır. Romanlar Türkiye’de geniş bir nüfusa hakim olmalarına rağmen örgütlenmeleri son birkaç yılı kapsamaktadır. Bunun sebebi olarak hem nesnel hem de öznel sebepler bulunmaktadır. Türkiye’de ilk Roman Derneği başkanlığını Erdinç Çekiç’in yaptığı dernektir (Demirhan, 2013: 25). Diğer kurulan dernekler arasında

yer alan dernek ise EDROM adı altında Edirne ve Kırklareli illeri olmak üzere Roman nüfusunun yoğun olduğu Trakya bölgesinde faaliyet göstermektedir. İlk olarak Edirne de bulunan romanlara hizmet sağlayan bu dernek 2004 Mart ayından itibaren Trakya bölgesindeki diğer romanlarında başvurduğu bir dernek haline gelmiştir. Fakat Türkiye’de Romanlar kimlik temelli çabaları ve azınlık hakları gibi konularda çaba harcamamaktadır. Genel olarak Türkiye’de Romanlar sosyo-ekonomik açıdan iyileşerek eşit vatandaş konumuna gelmeyi hedeflemektedir. Türkiye’de Romanlar milliyetçi kimlikleri konusunda ısrarcı davranmamışlardır.

Bunun başlıca sebebi ise Romanların maddi yetersizlikleri ve insan hakları konusundaki bilinç eksiklikleri olarak görülmektedir. Bundan dolayı Roman hareketi gelişim olarak zorlanmakta ve azınlık hakları gibi hayati sosyal tartışmaların başlaması gecikmektedir (Gökçen ve Öney, 2008). Aynı zamanda Romanların sivil hak hareketlerinin ve örgütsel faaliyetlerinin yavaş gelişmesi, devletin ve mevcut etnik köken politikaları ile çelişmesi durumundan dolayı kısıtlanmaktadır(Karlıdağ ve Marsh, 2008).

Roman siyasi örgütlerinin çoğu geleneksel Roman örgüt yapısını inkâr etseler de ve fonksiyonel olarak kendi insanlarından daha çok dış dünyaya odaklansalar da ortaklar ve baskı grupları olarak, topluluğun gelişmesi gerektiğini savunmak ve Romanların bir eşya gibi kullanılmasını veya rehin gibi davranılmalarını önlemek için oradadırlar (Liegeois,2008).

Çanakkale de 2009 yılında Çanakkale Truva Roman dernekleri kurulmuştur. Çanakkale Truva Roman derneklerinin de çalışmalarıyla 2013 yılında, ayrımcılık ve dışlanmalardan korunmak amacıyla Türkiye’de Roman Dernekleri Federasyonu kurulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROMANLARDA KİMLİK ALGISI

Çalışmanın bu bölümünde Roman veya Çingene şeklindeki tartışmaya değinilmektedir. Yine bölüm içerisinde kimlik, kimliğin yeri ve Romanların kimlik üzerine algılamaları değerlendirilirken kimlik inşası sürecinde din faktörü ele alınmıştır.

3.1 . Roman/Çingene: Tanımlama Sorunsalı

Romanlar/Çingeneler Hindistan'dan V ve XV. Yüzyıl arasında Batıya, Avrupa başta olmak üzere dünyanın farklı bölgelerine göç eden bir halktır (Liebich, 2007: 540). Fakat Fraser (2005:11) halk kavramını ortak bir kültüre, ortak bir dile ve ortak bir soya sahip olan ve komşuları tarafından kolaylıkla ayırt edilebilen topluluk olarak tanımlamakta ve Romanların bu tanımdan yıllar öncesinde uzaklaştığını birbirlerinden ayrıldığını ve büyük ölçüde farklılaştığını belirtmektedir. Roman/Çingene kimliğinin belirli bir tanımı mevcuttur, fakat çeşitlendikleri için tanımlama güçleşmektedir. Aslında Romanlar/Çingeneler aynı kültürü, kökeni ve Avrupa'daki sarsıcı geçmişi paylaşmaktadır. Romanların sorunu kendilerini birleşik etnik bir grup olarak görmemeleridir. Kendilerini aşiret ya da belirli bir alt gruba bağlamaktadır (Fonseca, 2002: 312; Barany, 2002: 290). Bundan dolayı Romanlar/Çingeneler morfolojik ve dil özelliği bakımından aynı kökende birleşmelerine rağmen farklı alt gruplardan oluşmalarından dolayı homojen bir topluluk olarak tanımlanamamaktadır (Halwachs, 2005: 155).

Berger (2000:5-8) kendilerini Roman/Çingene olarak tanımlayan üç ayrı grubun olduğunu savunmaktadır. Bu gruplar sadece kendilerinin asıl Roman/Çingen olduğunu iddia eden Gitano, Manus ve Kaldera gruplarıdır. Yoors (2005: 17) ise Romaların/Çingenelerin hayatlarında uyguladıkları kültürel birikimlerinin ne kadarının onlara ait olduğu hakkında şüpheli yaklaşmaktadır. Romanların birbirleri arasındaki iletişimlerine roman olmayan birinin şahit olması durumunda asıl Romanların kim olduğuna dair tartışması oluşturmaktadır. Aynı zamanda Romanların tanımlanması coğrafi isimlerle de yapılmaktadır. Örneğin Fransız Çingenesi gibi terimlerden dolayı Romanlar hakkında genelleme yapmak zorlaştırmaktadır (Fraser, 2005: 17). Aynı zamanda Romanlar/Çingeneler dünyanın değişik yerlerinde bulunsalar da ortak kimliklerinden ve ulusal özelliklerinin ötesinde bazı pratikleri ve özellikleri paylaşmaktadır (Crespo vd., 2002:

51). Örneğin Romanların/Çingenerin hala daha büyük çoğunluğu Hindistan'da yaklaşık bin yıl önce konuşulan Sanskritçe kökene dayanarak 60'dan fazla lehçesi olan Romani dilini konuşmaktadır (Lewy, 2000:2). Romani dili UNESCO, Avrupa konseyi ve Avrupa Birliği tarafından tanınmaktadır. Türkiye ve eski SSCB dışındaki diğer Avrupa ülkelerinde bulunan Romanların Yaklaşık %37'si bu dili gündelik yaşamda konuşmaktadır (Arayıcı, 2008: 51-52). Fakat her Roman aynı lehçede ve bölgede bulunmadığından Romani dili de bulunduğu bölgenin dilinden etkilenmiştir ve Romanlar bu konuda bazen birlerini anlamakta zorluk çekebilmektedir (Fraser, 2005:258).

Kolukırık'a göre, Romanlar için yaşadıkları toplumdaki kimlik karmaşası önemli bir problemdir (2005: 57). Romanlar yaşadıkları toplumda birden çok tanımlama ile karşı karşıya kalmaktadır. Kolukırık ve Toktaş Romanların farklı topraklarda farklı isimler aldıklarını ve bu isimlerin genel olarak olumsuz ve aşağılayıcı özellikte olduğuna dikkat çekmektedir (2007: 761). Romanlar için yapılan isimlendirmeler yaptıkları işe göre tanımlanmakta ya da geldikleri yere, kökenine göre tanımlanmaktadır. Örneğin; Bulgaristan ve diğer Slav toplumlarında Tsigani ismi ile geçmekte, Macaristan'da Ciganyok (Czigani), Romanya'da *Tigani* isimleri ile anılmaktadır. Bu terimler ise Yunanca *atsinganos* teriminden türemiş isimlerdir (Arayıcı, 2008: 39).

Çingene adının nereden geldiği hakkında ise tam bir bilgi bulunmamaktadır. Romanların standartlaşma çabaları *Çingene* terimi içinde söz konusudur (Kolukırık, 2005: 54). Avrupa'da Çingenerin tümüne gönderme yaparak Zigeunerya da *Çingene* isimleri verilmektedir. Fonseca'ya göre Romanlara verilen bu isimler genel anlamıyla kendilerinin koydukları isimler değil, yabancılar tarafından onların nasıl algılandıklarını göstermektedir (2002:311).

İsim konusunda Çingenerin Orta Avrupa'da siyasal hareketliliğinin ortaya çıkması ile *Çingene* sözcüğü yerine önyargıların üstesinden gelebilmek için *Roman* sözcüğü kullanılmaya ve yaygınlaştırılmaya başlanmıştır (Vermeersch, 2005: 456). Roman kelimesinin kökü Rom kelimesidir ve Sanskritçe temelli olan kelime insan, adam, koca, evli erkek anlamlarına gelmektedir (Bakker ve Rooker,2001: 5). Gypsy ya da *Çingene* isimleri *Çingene* olmayan kişilerin kendilerine taktıkları bir isimdir ve Çingenerle bir ilgisi bulunmamaktadır (Gheorghe, 1991: 829).

Fonseca (2002: 311), Roman kelimesinin Çingener için ortak bir isim olarak kabul edildiğini ve bu ismin kolektif bilincin oluşmasını sağladığını ileri sürmektedir. Vermeersch (2005: 452-453-456) Roman kelimesinin Çingene toplumunun kendilerini tanımladıkları kültürel bir isimlendirme (endonym) olduğunu ve Çingenerin etnik, kültürel ve ulusal kimliklerinin tanınmasında bir talep olarak görmektedir. Fakat bu isimlendirmenin yenilik olarak algılanamakta, Roman kelimesinden sonra Çingenerlere karşı olan yabancı görme, dışlanma ve damgalanmaya devam edileceğini savunmaktadır. Bundan dolayı Uluslararası Çingene Birliği Roman isminin kullanılmasını önermektedir (Kolukırık, 2005: 54). Çingener günümüz toplumlarında Roman olarak bilinmektedir. Tsigane, Gitano ve Zigeuner gibi Çingenerlere takılan isimler çok eski zamanlarda kalmıştır (Kolukırık, 2005: 57).

3.2. Kimlik

Kimlik kavramı kültüre, tarihe ya da mekâna bağlı şekilde değişebilen esnek bir yapıdır. Toplumsal grupları veya bireyleri, birbirinden ayıran veya farklılaştıran bir olgu olarak kimlik, kişinin kendisini, taleplerini, davranışlarını diğer kişilerden ayıran bir duygusal ve bilişsel özellikle birlikte kolektif bir yapıya da tekabül etmektedir. Bu durum bireyin kimliğinin yanı sıra grubun da kimliği olarak düşünülebilir çünkü aidiyet burada belirleyicidir (Bilgin, 1996: 182).

Kimlik; farklı sosyal ve kişisel özellikler çerçevesinde benlik duygusunu ortaya çıkarmak ve farklılaştırmak için yapılan bir etiketlemedir. Kimlikler cinsiyet, yaş, ırk, meslek, sosyoekonomik statü, etnik köken, ulus, sınıf, yöre vb. sosyo-kültürel unsurların değişmesine göre istenilmekte ve farklılaştırılabilmektedir (Bamberg, 2010:4). Kimlik tekil bir mevcudiyet özelliğinde olamamakta, varlığı komiteler arası ilişki ile oluşmaktadır (Bilgin, 1999: 59). Toplumlar, kimlikleri kültürel koşullar gereği üzerinden şekillenmektedir. Kimlikler bu anlamda geçmişin birer hikayesi olmakta ya da her bireyin var olan şartlara göre konumlanması sonucu verilen isimler olarak ortaya çıkmaktadır (Hall, 1990: 225). Bu kapsamda kimlik, öteki üzerinden kendini yeniden üretme olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda kimlik bir ayna görevi görmekte ve bireyin kendileşmesini de sağlamaktadır. Bu nedenle kimlik, çoğul olmaya ifade ederken bireysel olarak orta paydanın da oluşmasında da etkili olmaktadır (Tatar, 2012: 93; Sarup, 2004: 25).

Romanlara yönelik yapılan bazı çalışmalarda, bu bireylerin orta sınıf gelir grubunda yer aldıkları ve farklı bir sosyal çevre içerisinde yaşadıkları hatta bazı Romanların eğitim düzeylerinin yüksek ve kamusal alan içerisine görünür oldukları ancak Roman kimliğine bir referans vermeden yaşadıkları belirlenmiştir (Kolukırcık 2008: 151; Piirainen 2016: 35; Taylan vd. 2015: 31). Buna göre etnik aidiyetlerin giderek anlamsızlaştığını da söylemek gerekir. Roman bireyler özelinde etnik aidiyetlerdeki değişim, ekonomik olarak değişim göstermeleriyle yakından ilgilidir. Bireyin, ekonomik statüsündeki farklılaşma Roman mahallesinden kopuşu da beraberinde getirmiştir. Bu sosyal alandan çıkan birey, kamusal alanda görünür ve kabul edilebilir olmak için etnik kimliğini gizlemeye veya yok etmeye evrilebilmektedir. Romanların bu yönde tutum geliştirdikleri ilk kamusal alan okullar olmaktadır. Buna göre Roman çocukları, okullarında etnik kökenlerini dışlanma korkusuyla saklayabilmektedir (Genç vd. 2015: 94; Kolukırcık 2013: 12). Bu açıdan bakıldığında etkin kimliğe yapılan vurgu içinde yaşanan sosyoekonomik ve kültürel alana dair değişim göstermektedir.

3.3. Kimlik İnşasında Din Faktörü

Dinden ve inançlardan bağımsız bir topluma tarih içerisine rastlanılmamıştır (Sesli, 2019: 13). Dinin toplumdaki etkisi düşünüldüğünde bireylere ve dolayısıyla kimliklere de etkisi bulunmaktadır. İnsanların hayatlarını şekillendiren ilkeler sistemi olarak din öznel bir gerçeklik iken; dindarlık, dini ilkelerin gerek bireysel gerek toplumsal yaşantıya aktarılmış halidir. Dindarlık bilgisel, duygusal, davranışsal yönleri kuşatan çok boyutlu bir yapıdır. (Ali Ayten, Ali Köse, s. 111). Dindarlık sadece ibadetlerle eş değer görülemez. Dindarlık dinin emrettiği ibadetlerin bilinçli bir şekilde yerine getirilmesini içerir. Dolayısıyla din, yapılan ibadetlerin insanları kötü davranışlardan uzak tutmasını emreder. Din, sosyal bilimler açısından iki bakış açısı üzerinden yürütülmektedir. İlki yaratıcı ile elçileri üzerinden ortaya çıkan din diğeri ise geleneksel anlayış ve yaşam tarzının oluşturduğu kültüre dayalı din anlayışıdır. Kültürel arka plan üzerinden şekillendirilmiş dini anlayışlarda değer, sembol, inanç ve davranışlardan oluşmaktadır (Taştan, 1996: 12). Kültür içerisinde yer alan din, kültürle aynılaşa da bilmektedir. Bu durumda kültür, bireyler tarafından ortaya konulurken evrensel din vahiye dayanmaktadır (Sezen, 2004: 25).

Din ile kültürün aynılaşması veya birbiri içerisine girmesi antropoloji disiplininde kültürleşme olarak ifade edilirken, dinsel olarak ifade edildiği kavram ise senkretizmdir.

Senkretizm, farklı geleneksel yapıların karşılıklı etkileşimi ile meydana gelmiş düşünceleri anlamlandırmaktır (Gündüz, 1998: 39). Din, kimliğin yeniden ürettiği kültürel yapıyı ve dili etkisi altına alan önemli bir olgudur. Aynı etnik kökene dayanan ancak farklı dinsel pratiklerin olduğu uluslarda bireyler birbirine yabancı kalabilmektedir. Bunun nedeni dinin farklı geleneksel yapılardaki bireylerin etnik köken olarak farklılaşmasıdır.

Kimlikler üzerinden din ve etnik kökenler, aidiyetlere referans verilen kavramlardır (Taştan, 1996: 13). Bu iki kavramsallaştırma aidiyet hissi taşıyan bireylere bir ideolojik yaklaşım da sunmaktadırlar. Bu durumda bireyler dinlerinin ve inançlarının gereği olarak sosyal alanlarını ekonomik faaliyet alanlarını yeniden yapılandırmaktadırlar. Dinin sosyoekonomik alana dair ilişkileri kapsamında yapılan pek çok araştırma bulunmaktadır. Karayiğit'in (2017), yaptığı çalışmada ekonomik, sosyal, psikolojik durum ve dindarlık ilişkisi ele alınmış dindarlığın ekonomik statüye göre azalma olduğu, ancak orta ekonomik seviyedeki bireylerin dindarlık düzeylerinde artış olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Sosyoekonomik düzey ve dindarlık arasındaki ilişkiye dair Batıda yapılan çalışmalarda dine dayalı uygulamaların ekonomik olarak durumu düşük olanlarda daha yaygın olduğu vurgulanmaktadır. Buna göre ekonomik olarak üst seviyelerde bulunan bireylerin kamusal alanda kabul görmüş dinsel faaliyetleri ön plana çıkardığı; düşük gelir grubuna sahip bireylerin ise kamusal alan içerisinde pek de kabul görmeyen daha maneviyata meyilli uygulamaları öncelediği belirlenmiştir (Bahadır, 2010).

Türkiye'de yapılan çalışmalarda Batıdaki çalışmalardan farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre sosyoekonomik düzey ile dindarlık arasında olumlu veya olumsuz ilişkinin olmasının yanında anlamlı bir ilişki de söz edilemeyeceğini söylemek gerekmektedir. Çalışmalarda genel olarak orta düzey sosyoekonomik gelir sahibi bireylerin dindarlık eğilimlerinin daha fazla olduğu; düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeydeki bireyler daha az eğilimde olduğunu vurgulamak gerekir. Diğer bir deyişle sosyoekonomik düzey arttıkça dindarlık eğilimi azalmaktadır (Mutlu, 1989; Günay, 2003). Taş'ın (2004) çalışmasına göre ekonomik seviye, inanç noktasının ötesinin dini ritüelleri yapma sıklığında etkili olabilmektedir. Başka bir çalışmada ise üst seviyelerde gelire sahip bireylerin yüzde %53'ünün din ile az ilgili oldukları, bireylerin %20'sinin din ile hiç ilgisi olmadıkları belirlenmiştir (Voltan-Acar, Yıldırım vd., 1996). Çalışma bulgularına göre dindar veya çok dindarlar, alt gelir grubundaki bireylerde daha fazla olmaktadır. Bu durumda dinin modern yaşam içindeki etkisi ve uygulamalara yansıtılmasında farklılaştığını söylemek mümkündür.

Hervieu-Leger'a (2006: 141) göre sekülerleşme dinin toplum içerisinde çıkarılmasından ziyade dine dair olan veya dindarlık olarak bilinen tutumların yeniden üretilmesidir. Smit'e (1999) göre ise bu noktada dinin modernizmin ortaya çıkardığı bireylerdeki kimlik bunalımını aşmak açısından belirleyiciliği üzerinde durmaktadır (Gellner, 1992). Bununla birlikte kimliklerin oluşumunda dinin etkisi yok sayılamaz. Gürsoy ve Çapçioğlu'na (2009: 119) göre din ve toplum arasındaki ilişkinin boyutu ortaklaşan kimlik algılamasında da etkilidir. Bireylerin statüleri kimliklerinin oluşumunda etkili olabilirken din de burada en önemli faktörler arasında yerini almaktadır. Öte yandan dinin kimlik üzerindeki etkisi öteki bireylerden veya gruplardan ayırt edici bir özellik olarak da ortaya çıkmaktadır.

3.3.1. Halk İnançları

Halk inancı; tabiatüstü, insan üstü bir gücün, varlığın, varlıkların mevcudiyetine, bunlarla ilgili görev ve kaçınmaların bulunduğu, bunlara riayet edildiğinde yarar sağlanabileceğine, ihlal ve ihmal edildiğinde zarar görüleceğine inanmadır. Halk inançları bir bölgede yaşayan halkın, eskiden beri getirdiği inanış ve uygulamalardır. (Arık, 2017:21). Bu uygulamalar genellikle kulaktan kulağa aktarılarak yaygınlaşmaya ve halk arasında yaşamaya devam ederler.

Bazı halk inançları, egemen dinin inancıyla bütünleşmiş olarak bulunduğu, dinin bir unsurunun kültürdeki yansımını ifade eder. Kurulmuş bir dinin inancıyla bütünleşmiş olan inanışlar, daha çok etkilenilen ve benimsenen inanışlardır. (Arık, 2017:23)

Dine dair ritüeller ile kültürel uygulamaların birbirinden farklı olmakla birlikte sosyal alan içerisinde girift ilişkiler ağıyla ayrılmaz bir bütün haline geldiğini söylemek gerekir. Tam da bu noktada halk inancı kavramını kullanmak gerekebilir. Halk inancı, bireye dair, bireyi önceleyen çok boyutlu bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Sambur, 2006). Halk inancı, kavramı, gerçekliği olmayan, batıl olan veya hurafe olarak nitelendirilen bir kavram olmaktadır (Redhouse, 1997: 890). Bu durumda toplum içerisinde kabul gören vahye dayanan dinlerini ötesinde kalmış özellikle halkın büyük bir çoğunluğunun geleneksel olarak yaşadığı ve sonraki nesillere aktardığı tecrübe veya inançlar olarak yorumlanabilir (Kılıç, 2001: 415).

Halk inançları bağlamında; doğum, ölüm, düğün, kutlama ve nazar-büyü büyük bir yere sahiptir. Romanlarda gebelik sürecinde geleneksel bazı kurallar ve pratikler söz konusudur. Gebe kadın ekşi yerse kız çocuğu dünyaya getirir. Tatlı yediğinde ise erkek çocuğu dünyaya getirir. Gebe iken saç kestirirse doğacak çocuğun ömrünün kısa olacağına inanılır. Gebe kadının evli olup da çocuğu olmayan kadınla karşılaşırca çocuğunun zarar göreceği düşünülür. Gebe iken cenazeye bakmaması gerekir, cenazeye katılmaması gerekir.(Özmen, 2015, s. 169).Romanlar yeni doğum yapan kadına yemek pişirtmemekte ve evi temizletmemektedir. Yeni doğum yapan ve aybaşı olan kadının, pis olarak kabul edilmesinden dolayı o sürede diğer aile bireylerinden ayrılmaktadır.(Özkan, 2000, s. 109).

Romanları sahip olduğu diğer bir batıl inançta ölümler ile ilgili olandır. Ölünün ardından hemen mahalle camisinde sela verilir. Ölünün ayakkabıları, evin dışına bırakılır. Bir ihtiyaç sahibinin alması beklenir. Kişi evde öldüyse arkasından biri daha ölmesin ve ölü şişmesin diye üzerine bıçak konulmaktadır. Cenaze evden çıktıktan sonra evin her bireyine su serpilmiştir. Ölen kişinin ruhunun evi dolaşacağı düşüncesiyle evin ışıkları kırk gün açık bırakılır. Bir bardak su ölen kişi için kırk gün hazır bulunur (Özmen, 2015, s. 215).

Ölünün ruhu korkulacak bir şeydir. Ölünün ruhu yalnızca geceleri görülmektedir. Birine ölü ruhu göründü ise hemen besmele çekmesi gerekir. Hristiyan ise haç çıkarması gerekir. Bu bağlı olarak hiçbir zaman mezarlığa gidilmemesi gerekir. Geceleri dışarıya cin çarpar ya da vampirler onu yer. Bu yüzden romanlar geceleri dışarıya çıkmamalıdır. (Özmen, 2015, s. 147). Çanakkale de gördüğüm bir diğer önemli durum ise Romanların ölümlerine saygısı çok fazladır. Bir evden birisi öldüğünde o eve yardımlar bir hafta devam eder ve 7. Günü ve özellikle 41. Günü ölünün ruhunu rahat ettirebilmek ve onu anmak adına dualar okunur ve yemek dağıtılır.

Romanlarda evlenme ritüeli günümüze kadar çok büyük farklılıklar göstermemiştir. Romanlarda başlık parası mutlaka alınır. Nişan törenlerinde yüzükler takılır. Düğünden bir hafta önce genellikle perşembe günü, erkeğin ailesinden birkaç kişi, kız evine çeyiz almaya gitmektedir. Romanlarda düğün ritüeli genellikle üç gün boyunca devam etmektedir. Düğünden bir gün önce kına gecesi gerçekleştirir. Düğün öncesi Gelin hamamı önemli uygulamalarındandır. Müzikler, danslar ve sohbetler gün boyu süren bir eğlenceyle kutlama yapılmaktadır.(Özmen, 2015, s. 203). Çanakkale’de yaşayan Romanlar günümüzde çoğunlukla düğünlerini bir gece kına ertesi gün ise düğün şeklinde gerçekleştirmektedirler.

Küçük bir grup ise maddi durumu doğrultusunda üç ila dört gün yapabilmektedir. Düğünlerdeki en dikkat çekici özelliklerden birisi gelinin hem kına gecesinde hem düğün gününde kıyafetlerini dört beş kez değiştirmesidir. Gelin ve Damada bütün düğün sürecinde davul, zurna ve çalgı aletleri eşlik eder.

Müzik Romanların vazgeçilmez bir parçasıdır. Romanların müzik aleti çalmak, şarkı söylemek ve dans etmek konusunda çok başarılıdırlar.(Altınöz, 2013, s. 71). Romanlar eğlenmeyi seven bir toplumdur. Kakava bayramı olarak bilinen özel günün Türkiye’de Hıdırellez’i ifade ettiğine yönelik kanı yaygındır. Kakava’da Hıdırellez’de olduğu gibi, su ve yeşillik önemlidir. Hıdırellez günü bütün canlıların hayat bulduğu gündür. Hızır’ın yeşil ve temiz yerlere geldiğine inanıldığı için, Hıdırellez günü genellikle yeşilliğin olduğu su kenarlarında kutlanmaktadır. (Özmen, 2015, s. 227). Çanakkale’de yaşayan Roman vatandaşlar da Hıdırellez’in kendileri için bayram olduğunu ifade ettiler. Hıdırellez için yeni kıyafetler alındığını bugün için özel hazırladıklarını büyük bir ateş yakılıp, dans ederek üstünden atlarken dilek tuttuklarını aktardılar. Onun dışında dileklerinin resmini çizip gül ağaçlarının ya da fidanlarının dibine gömdüklerini ertesi gün ise akan bir suya bıraktıklarından bahsettiler.

Halk inançları tamamen dinden kopuk olmamakla beraber din gibi olmayan pratikte geleneksel kültürel uygulamalar yönelik ritüeller olarak görülebilmektedir. Nazar ve nazar değmesi, nazarı çıkarılması; muska yazma işleminde dini metinlerin kullanılması, maneviyatıyla ön plana çıktığı iddia edilen kişilerin türbelerinin ziyaret edilmesi buralarda dua okunması gibi uygulamalar hem geleneksel inançların hem de dini ritüel ve esasların birbirine girdiğini göstermesi bakımından önemlidir (Kandemir, 2015: 3). Türkiye’nin bazı yörelerinde emzikli çocukların üç yaşına kadar boynuna muska takılmaktadır (Özkan, 2000, s. 108) Romanlar arasında nazar ve büyüye inanma, belli dönemlerde belli ritüelleri gerçekleştirerek dilek tutmak oldukça yaygın davranıştır. Nazara ve büyüye inanma durumunu Çanakkale romanlarında da gözlemedim. Özellikle küçük çocuklara nazar değebileceği yönünde güçlü bir inançları var. Bu sebeple nazar değmesinden korktukları şeyin olumsuz özelliklerini sıkça tekrar ediyorlar; bebeğin çirkin olduğunu söylemek gibi, bunun nazarı önlediğine yönelik inançları oldukça yaygındır.

Bu çalışmada temel odak noktası halk inançları olmasa da Roman vatandaşların yaşam biçimlerinde ve dinin kimliklerin üzerindeki etkisi bağlamında halk inançlarının

varlığından söz etmek yerinde olacaktır. Halk inançları bireylerin yaşamlarını daha iyi anlamamızı sağlayacağı için önemli bir konudur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ROMANLARIN DİNİ KİMLİK VE İNANÇLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Bulguları

Çanakkale’de yaşayan Romanların dini kimliklerini anlamlandırmak amacıyla gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilere göre iki ana tema belirlenmiştir. Bunlar; din teması ve kimlik temasıdır. Bu temalar kendi içerisinde kategorilere ayrılmıştır. Temalar ve bunları oluşturan kategorilere dair görüş bildiren katılımcılar ayrıntılı şekilde Tablo 3 ve Tablo 4’de yer almaktadır.

4.1.1. Din Teması

Romanların görüşleri kapsamında ortaya çıkarılan din temasında 4 kategori bulunmaktadır. Bunlar; yaratıcıya inanma (13 kişi), dindarlık (11 kişi), ibadetler (12 kişi) ve dini kaynaklar (11 kişi) şeklindedir. Gelenek- görenekler ve halk inançları bağlamında (6 kişi) sorulara cevap vermiştir. Temanın oluşmasında katılımcıların ifadeleri ve görüşme soruları etkili olmuştur. Kategorilerin oluşumunda da katılımcıların yoğunluk vurguladıkları ifadeler üzerinden şekillendirilmiştir. Aynı durum Kimlik temasında da belirlenmiştir.

Din temasına yönelik ortaya çıkan kategoriler ve bunlara dair örnek ifadeleri içeren bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Din Teması, Kategorileri ve Örnek İfadeler

Tema	Kategoriler	Görüş sayısı	Örnek ifadeler
Din teması	Yaratıcıya İnanma	13	<p>“Allah’a inanıyoruz” (K1, K2, K3, K4).</p> <p>“Allah’a inanmak gerekiyor. Yaşadığımız kötü olayları sindirmek için bir dayanağa ihtiyaç duyuyoruz. Bu yüzden inanmak gerekiyor.” (K5).</p> <p>“Ben vicdan, merhamete inanıyorum. İnsanlar bir yaratıcıya inandıklarını söylüyor ama kötüler, düşüncesizler. Bu anlamda kendimi onlardan ayırıyorum.” (K6).</p> <p>“İnanmak gerekiyor, inanmazsak ne için yaşıyor olacağız ki” (K7).</p> <p>“Tabii ki de Müslümanlığa inanıyoruz. Allah boşuna yaratmamış.” (K8, K9).</p> <p>“Haşa Allah’ı inkâr eden kördür. Her yerde onun eserini görüyoruz. Uyuduğumuz uykuda da aldığımız nefeste de onu görüyoruz. Haşa yani” (K10)</p> <p>“Bilimsel değerlendiriyorum somut verilere dayalı olarak bir yaratıcın olup olmadığına inanmak isterim. “ (K11)</p> <p>“Allah her zaman için bizim için bir tanedir. İncancımız sonsuz.” (K12)</p> <p>“Elhamdülillah Allah’a incancımız var.” (K13)</p>
Din Teması	Dindarlık	11	<p>“Gösterilen ve yaşanan din ile gerçek dinin arasında dağlar kadar fark olduğunu düşünüyorum.” (K2)</p>

		<p>“Allah’ın emrettiklerini yerine getirmek.” (K4, K5)</p> <p>“Dindarlık dinin söylediklerini harfiyen uygulamak olsa gerek.” (K6)</p> <p>“Allah’ın dinini kabul ediyoruz, söylediklerini yapmaya çalışıyoruz.” (K7)</p> <p>“Allah’ın dediklerini yapmak. Mesela namaz kıl demiş, oruç tut demiş onları yapmamız gerekir, yoksa kendimize nasıl Müslüman diyeceğiz” (K8)</p> <p>“Ahirete inanır, Allaha inanır başta peygamberimize inanır, Melaikelerine inanır, kazaya ve kadere inanır.” (K9)</p> <p>“Din insanın dünyaya geliş sebebidir. Allah neden yarattı ki başıboş kalalım diye mi? Bir kul ne kadar itaatkâr ise o kadar dindardır.” (K10)</p> <p>“Din ahlak kurallarını kullanıp onun üzerinden mesajlar verip taraftar toplayan yapıdır. Bilimsel olarak baktığımız zaman tek dayanağı inançtır. Tanrının var olup olmadığıyla ilgilidir. Gelenek görenektir.” (K11)</p> <p>“Din apayrı bir konu benim için. Her şeyden ayrı tutulması gereken bir konu. Dindarlık aşırıya kaçılmadan güzel bir şeydir.” (K12)</p> <p>“Din Allah’ın her şeyidir. Din Allah’ın kanunudur. Din Allah’ın söyledikleridir. Dindarlık kulun Allah’a sevgisidir.” (K13)</p>	
	İbadetler	12	<p>“Namaz kılmalıyız, oruç tutmalıyız ki Allah’a kulluğumuzu gösterebilelim.” (K1)</p> <p>“Bir dini yaşayıp yaşamadığımız nasıl anlaşılacak.” (K2)</p> <p>“İnsan gerçekten mesela namaz kıldığında çok huzurlu</p>

		<p>hissediyor. Yapması gerekeni yerine getirmiş gibi hissediyor.” (K4, K5, K7, K9)</p> <p>“Bana kalırsa iyi olmak vicdanlı olmak ibadet olmalıdır namaz kılmak ya da diğer ibadetlerden ziyade çünkü asıl ihtiyaç duyduğumuz bunlar.” (K6)</p> <p>“İbadetler olmasa Allah’ı nasıl anacağız, ona nasıl dua edeceğiz.” (K8)</p> <p>“İbadetler bizim aşımız suyumuz ekmeğimiz gibi olmazsa olmaz. İbadet etmeyen günahkâr kuldur. Bir kulun Müslüman olduğunu kıldığı namaz, tuttuğu oruç gözetir. Bir kulun alını secdeye degecek. İlk namazdan sorguya çekileceğiz onun hesabını verebilirsek gerisi kolay.” (K10)</p> <p>“Din ise belli ritüeller üzerine kurulu olması gerekir. Geçmişte ibadetleri yapıyorduk sonra düşünce değişikliğinden dolayı artık kültürel değerlendiriyorum. Çok önemsemiyorum.” (K11)</p> <p>“Dinimizdeki her şeyin yerli yerince olduğunu düşünüyorum. Olması gereken şekilde olduğunu biliyorum.” (K12)</p> <p>“İbadetsiz bir hayat ve iman eksiktir. İbadetler insanı Allah’a yaklaştırır.” (K13)</p>
--	--	---

	Dini Kaynaklar	11	<p>“Çocuklukta ailemizden öğrendiklerimiz var.” (K1, K3,K8)</p> <p>“Çocukken bize öğretilenler elbette var ama yaşım ilerledikçe daha çok kendim okuyup araştırmayı seçtim. Oturdum mealini okudum, cami imamına sordum ne okuyayım diye tefsirini önerdi kitaplar verdi onu okudum. Okumanın daha doğru olduğunu düşünüyorum.” (K2)</p> <p>“Kur’an, sünnet ve hocamızın söyledikleri bizim için kaynak. Onlardan öğreniyoruz, hocamız anlatıyor genelde onun anlattıklarına göre ibadetlerimizi yapmaya çalışıyoruz.” (K4, K7)</p> <p>“Peygamber efendimizin hayatı” (K5)</p> <p>“Dini mensubiyetimi kabul etseydim beslendiğim kaynağın daha çok Kutsal Kitaplar olduğunu söyledim.” (K6)</p> <p>“Ben Cübbeli Mahmut Ünlü hocayı dinlerim. Adam çok güzel konuşuyor ama bazılarının işine gelmiyor. Nihat Hatipoğlu’nu sevmem hikâye anlatıyor, insanları uyutuyor. İnterneti kullanımını interneti araştırırım.” (K10)</p> <p>“Ben kaynak gösteremem. Ben kendi dinimize ait kitapları okudum. Ben felsefe kitapları da okudum bu konu da bilgili insanlarla da konuştum. Pratiğe baktım. Değişik kaynaklardan faydalandım.” (K11)</p> <p>“Kuranı kerim dini kaynaktır. Ailemin bana öğrettiği bu.” (K12)</p>
--	----------------	----	--

			<p>“Ailemizden öğreniyoruz, Allah’ı kitabını. Din kültürü dersi vardı, Kuran kursuna gittik. Cami de hocalardan öğrendik. Şimdi internet var ilmihaller var onlardan öğreniyoruz.” (K13)</p>
--	--	--	--

4.1.2. Kimlik Teması

Romanların görüşleri kapsamında ortaya çıkarılan kimlik temasında 3 kategori bulunmaktadır. Bunlar; dini mensubiyet (10 kişi), dinin kimlik inşasındaki rolü (8 kişi) ve dini yaşamda çevresel etkiler (8 kişi) şeklindedir.

Tablo 3: Kimlik Teması, Kategorileri ve Örnek İfadeler

Tema	Kategoriler	Görüş sayısı	Örnek ifadeler
Kimlik Teması	Dini Mensubiyet	10	<p>“Müslümanlık.” (K1, K2, K9)</p> <p>“Peygamber’in dinine inanıyoruz.” (K3)</p> <p>“Elhamdülillah Müslümanız. Allah bizi diniyle şereflendirmiş şükürler olsun ki.” (K4)</p> <p>“Dindar olduğumu düşünmüyorum ama iyi bir insan olduğumu düşünüyorum.” (K6)</p> <p>“Allah’ın dinine inanıyorum.” (K7)</p> <p>“Yüce Allah’ın Hz. Peygamberin dediklerini yaparız.” (K8)</p> <p>“Dini gruplara baktığım zaman diğer dini öğretiler arasında bir fark görmedim. Kendilerini ayırt edecek b kaç nokta bulup oradan ilerlerler.” (K11)</p> <p>“Daha önce yabancılarla çalıştım. Sonuçta onların inancı kendilerine göre doğru benim inancım kendime göre doğru. Onun içinde kimse birbirini zorlayamaz. Allah yaratıyor ama akıl fikirde veriyor. Herkes kendine göre değerlendirmeli.” (K12)</p>
Kimlik Teması	Dinin Kimlik İnşasındaki Rolü	8	<p>“Allah bize yapmayacağımız şeyleri söylemiş onları da elimizden geldiğince yapmamaya çalışırız.” (K1)</p> <p>“Kur’an-ı okuduktan sonra, bize etrafımızda anlatılan dinle, Allah’ın indirdiği dinin başka olduğunu gördük. Halkın inandığı inanışlarla, Allah’ın vahyettiği din arasında çok farklılıklar var. Bunları inceledikçe şaşkınlığım arttı. Bazı inançların farklı kültürlerden girdiğini gördüm.” (K2)</p> <p>“Şimdi Menzil tarikatındayım. Ondan önce de sürekli gençliğin verdiği bir heyecanla yaptığımız kötü şeyler vardı Allah affetsin. İyi</p>

		<p>ki girmişim diyorum. Şeyhimiz sağ olsun o da gerçekten bize yol gösterici oldu bu konuda. Şimdi ben de çevremi davet ediyorum çok güzel bir duygu gerçekten.” (K4)</p> <p>“Allah mesela yasaklar koymuş onlara uyarken seni düzeltiyor.” (K5)</p> <p>“Çocukluktan beri dinin önemli olduğu ailelerde yetiştiğimiz için elbette etkisivar yetiştiğimiz ortam kimliklerimizi oluşturuyor bu ortamlarda da din önemliydi. Bu yüzden elbette çok etkilidir diyebilirim.” (K6)</p> <p>“Ebette var, yasak dedikleri yapmamaya çalışıyoruz. Kötülüklerden alıkoyuyor bizi. Daha faydalı insan olmaya çalışıyoruz.” (K7)</p> <p>“Çok büyük etkisi var. Ben çok alkol kullanıyordum. Benim aile düzenimde bu yüzden bozuldu. Çok şükür şimdi asla namazlarımı kaçırmam. Her namazın sonuna kaza namazı kılarım günahkâr olduğum zamanı Allah affetsin diye.” (K10)</p> <p>“Kişiliğimin oluşması konusunda dinin etkisi var. İnsanlara yaklaşım açısından, herkesi Allah’ın yarattığı bir insan bir kul olarak değerlendiririm. İlk tanıdığım insanı Allah’ın yarattığı bir kul olarak değerlendiriyorum.” (K12)</p>
--	--	---

	Dini yaşamda çevresel etkiler	8	<p>“Çocukluktan beri hep büyüklerimizden öğrendiklerimizle amel ettiğimiz için şimdi daha güçlü tabii daha çok gördük öğrendik.” (K1)</p> <p>“25’li yaşlarımda bir abiyle tanışmıştım. Aslında o zamana kadar yukarda dediğim gibi kulaktan duyma bir Müslümanlık yaşıyordum. O abiyle okumaya başladım. Onla Kur’an’ı baştan sona okuduk. O zaman din, benim için daha önemli bir hale geldi.” (K2)</p> <p>“Çok fazla alkol kullanırdık. Alkol kullanınca da etrafımıza ciddi anlamda zarar verirdik. Birazda kavgacıydık. Bir gün bir arkadaşımız bu kavgaların birinde hayatını kaybetti bu da benim için önemli bir dönüm noktası oldu diyebilirim. O zaman düşündüm bu yolun sonu ya mezar ya cezaevi diye sonrasında Adıyaman’a gittim orada girdim zaten menzil cemaatine de. İyi ki de girmişim benim için her şey daha iyi oldu.” (K4)</p> <p>“İnsan çıldırarak gibi oluyor bir yakınını kaybedince. Ona dua etmek onun için hayır yapmak istiyorsun onun rahat etmesini istiyorsun. Babamın vefatıyla çok değiştim.” (K5)</p> <p>“Geceler boyu ibadet ettiğim günlerim vardı. Bundan çok bahsetmek istemiyorum ama yaşadığım birkaç kayıptan sonra sorgulamaya araştırmaya başladım. Ve biraz fazla araştırdım sanırım bu yüzden artık bir yaratıcı olsa bile dünyaya karışmadığına karar verdim. Deist olduğumu söyleyebilirim.” (K6)</p> <p>“Değişim falan yok, Allaha şükür hep aynıyız.” (K8)</p> <p>“Türbeye gideriz, ziyaretlere çok önem veririz. O zamanlarda kendimizi huzurlu hissederiz.</p>
--	-------------------------------	---	---

			<p>İbadetlerimizi, zikirlerimizi yapınca da huzurlu oluruz.” (K9)</p> <p>“Bizim dergahımız var perşembe akşamları oraya gidip sohbet dinleriz. Bazen Balıkesir’den, Bursa’dan hocalar gelir, onların sohbetinden feyz alırız.” (K10)</p>
--	--	--	--

4.1.3. Gelenek ve Görenekler Teması Halk İnançları

TEMA	KATAGORİ	GÖRÜŞ SAYISI	ÖRNEK İFADELER
GELENEK GÖRENEK	Halk İnançları	7	<p>- Nazara inanırım. Yakın çevrede şahit oldum. Birinin gözü değer. Nazarı değenin değen kişinin ağzına tükürür. Nazardan korunmak amacıyla çocuklara yapılır bu ne kadar doğru onu da bilmiyorum. Eski bir gelenek. (K14)</p> <p>- Cübbeli Hoca da nazar var diyor kuranda. Ben de arada olurum ağırlık çöker. Okuturum kendimi geçer sonra. (K13)</p> <p>- Nazara inanıyorum. Benim bebeğim çok nazar oldu. Gözlerinden yaş gelir ağırlık çöker, külçe gibi olur. Neşatı düşer anlarsın onun nazar olduğunu. Nazar hastalıktır zaten büyüklerimiz suya okur, yüzüne okur o kişi hafifler. Çıkıp bir deniz havası alır bu iyi gelir. (K13)</p> <p>--Şeytanlar eskiden insanlara görünürdü. Şimdi insanlar şeytan oldu. Gece şeytanlar sokakta ezer, adam ya da kadın kılığına girip gençleri kandırmış büyüklerimiz anlatırdı. (K15)</p> <p>-Cinler insanlara musallat olur felç yapar, çarpar uğrarlar, onlarda uğrama vardır. Uğrama olanlara doktorlar iyi gelmez. Onları anca hoca iyi eder. (K16)</p> <p>-Büyü kuranda da geçer, arkadaşlarımın evinde, kapılarında muskalar bulduk, evin kapısına domuz yağı sürerler. Ben mesela muska buldum. (K17)</p> <p>-domuz yağını sürdüklerinde sevgi muhabbet biter. Kıskanç insanlar yapar, hasetler yapar. Birbirlerini domuz gibi görsünler diye. Bağlama, sabun, düğüm büyüü yaparlar bi de mezar büyüü. Biz bunlardan çok korkarız ama Allah çok büyük ceza verecek. Allahtan korkmuyor bunlar yapıyorlar görüyoruz. (K18)</p> <p>Nazar tabii ki var, gençlerimizde var en çok gül insanlar nazar oluyor. Çalışanlar oluyor çok para kazanırsan o da nazar olur. Aile geçimin güzelse nazar olur. Bebekler savunmasız olduğu için, çok güzel oldukları için en çok nazar olanlardır. (K16)</p>

		<p>Nazarı, geliratın azalmasından keyfinin kaçmasından anlarız. Hasta hisseder insan kendini gözlerinden yaş gelir, bebekler ağlar susturamazsın aile geçimin bozular. Nazarı fark etmeyen kördür. (K15)</p> <p>Anlayınca nazar ayeti okunmalıdır, suya okunup içilir. Bir evde nazar varsa kadınlar gider nazar olan eve 41 Yasin okur. Herkesin Yasin kitabı vardır zaten herkes alıp gider. Nazardan kurtulmak için helva kavururuz, pilav dağıtırız belalar defolsun diye. Durumu iyi olan kurban bile keser nazara karşı kan akıtır. (K15)</p> <p>Mürvet annemizin nefesi kuvvetlidir. O okurken kızanlar hemen uyurlar, rahatlardılar. Kurşun da döker Mürvet teyze. Her önüne gelene kurşun dökülmez lazım gelene kurşun dökülür. Üstündeki sıkıntı o kurşuna geçer orda çıkar. Kurşunu genelde kadınlar döker, erkekler bilmez. (K17)</p> <p>- Normalde yardımlaşma çok olur, düğün yerlerinde keşkek dövülürdü eskiden çok olurdu şu an kalmadı desen yeri var. Şimdi çocuklar Hıdırellez'de ateş yakıp üstünden atlarlar. (K14)</p>
--	--	---

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA ve SONUÇ

Çanakkale’de yaşayan Romanların dini kimliklerini nasıl anlamlandırdıklarını belirlemeye yönelik bu çalışmada din teması, kimlik teması ve halk inançları çerçevesinde katılımcıların görüşleri kategorik olarak ortaya çıkarılmıştır.

Romanların ifadeleri kapsamında belirlenen din teması altında yaratıcıya inanma kategorisinde Allah’a inanma şeklinde ifade ettikleri belirlenmiş olsa da katılımcılardan K6 vicdan ve merhamet ifadelerine vurgu yapmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilere göre katılımcıların bir yaratıcının varlığına inandıklarını söylemek gerekir. Sakarya’nın Erenler bölgesinde Romanlarla yapılan bir araştırmaya katılan kadın ve erkeklerin tamamı Allah inancına sahip olduklarını belirtmişlerdir (Balcıoğlu, 2011: 60). Yaratıcıya inanma kategorisinde katılımcıların kullandığı ifadeye göre kötü olaylar karşısında dayanabilme gücü için de yaratıcıya inanmak önemlidir. Dinlerin genel olarak sabır telkin eden ilkeleri, yaşanan durumlara karşı güçlü olma durumu ön plana çıkmaktadır (Özdoğan, 2009). Katılımcıların yaratıcıya inanma durumlarını Müslümanlıkla eşit tuttukları belirlenmiştir.

Romanların dindarlık kategorisi kapsamındaki ifadeleri incelendiğinde Allah’ın emirleri, dinin dedikleri şeklinde söyledikleri belirlenmiştir. Bu noktada İslam’ın şartları ve imanın şartlarını saymışlardır. Aydın’ın (2008: 48) yaptığı çalışmada Altıeylül-Ovaköy bölgesindeki Romanlarda dindarlık ahret inancı bağlamında tanımlanmış ve bu oran %97’in üzerinde tespit edilirken; Türkiye genelinde bu oran %96’nın üzerinde belirlenmiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014: 26). Yine Balıkesir’in Altıeylül ilçesine bağlı Gündoğan ve Gümüüşçeşme semtlerinde ikamet eden Romanlarla yapılan görüşmelerde ahiretin varlığına inanıldığına yönelik bilgiler saptanmıştır (Demirbozan, 2020: 112).

Araştırma kapsamında ibadetler kategorisinde katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde ibadetlerin Allah’a kulluk göstergesi olduğu, Allah’ı anmanın yolu dolayısıyla bir araç olma durumu olduğunu söylemek mümkündür. Namaz kılmak, oruç tutmak, dua etmek başlıca ibadet göstergeleri olarak ifade edilmiştir. Erenler’de yaşayan Romanlarda oruç tutma düzeyi %89 (Balcıoğlu, 2011: 79); Altıeylül-Ovaköy’de oruç tutma eğilimi %84 olarak saptanmıştır (Aydın, 2008: 63).

Romanların din temasında incelenen ifadelerinde dini kaynak olarak kullandıkları materyal veya argümanların neler olduğu da belirlenmiştir. Özellikle aile içerisinde öğrenilenler, Kur'an ve sünnet ile 3. Şahıslar olarak cami imamı ya da din konusunda sözlerin kaynak olarak kullanıldığı görülmektedir. Altıeylül-Ovaköy'lü Romanlarda Kur'an okuma düzeyi %59 olarak belirlenirken; Türkiye geneli Kur'an'ı Arapça olarak okuma düzeyi %42'ye yakındır (D.İ.B, 2014: 87; Aydın, 2008: 74). Türkiye ortalamasında dini bilgi kaynağı olarak ilk sırada %92'nin üzerinde bir oranla aile görülmektedir (D.İ.B.,2014: 114). Simav bölgesinde elde edilen verilere göre bir sorun ortaya çıktığında ilk başvuru mercii cami imamı veya müftülük çalışanları olmuştur. Burada tespit edilen oran %42'den fazladır (Gümüş, 2014: 159).

Çanakkale'de yaşayan Roman vatandaşların da ifadeleri doğrultusunda, din eğitiminde aile ilk sırayı almaktadır. Aileden sonra, kuran kursları ve özellikle yaz dönemlerinde gidilen camiler din eğitiminin temelini oluşturmaktadır. Kuran'ı kaynak olarak alanlarda vardır.

Çalışmanın kimlik teması altında kimliği oluşturan enstrümanlar bakımından dini mensubiyet, dinin kimlik inşası ve dini yaşamda çevresel etkiler şeklinde katılımcı ifadeleri üzerinden şekillenmiştir.

Dini mensubiyet kategorisinde katılımcıların Müslümanlık olarak mensubiyet bildirdikleri yine peygamberin dinine Allah'ın dinine mensup olmak şeklinde ifadelere yer verdikleri belirlenmiştir. Mensubiyet ifadeleri direkt İslam dinini referans verecek şekilde dillendirilmiş diğer dinlerin olmadığı bir genel kabul üzerinden kendilerini konumladıklarını söylemek mümkündür. Erenler'de yapılan çalışmada katılımcıların tamamı İslam dinine mensup olduklarını belirtmişlerdir (Balcıoğlu, 2011: 55).

Dinin kimlik inşasındaki rolü kategorisinde Allah'ın emir ve yasaklarının kişinin üzerinde etkileri olduğu, insanı düzenlediği, kötülüklerden uzak durmayı salık verdiğine yönelik ifadeler belirlenmiştir. Bu bağlam içerisinde dinin kimliğin oluşumunda etkili bir argüman olmasının yanı sıra kimliği koruma noktasında da etkinliğine vurgu yapılabilmektedir (Okumuş, 2003: 78).

Kimlik teması altında katılımcıların ifadeleri çerçevesinde dini yaşamda dışarıdan etkiler, çevresel etkiler, yaşanan bir tecrübe veya kayıpların etkili olduğu belirlenmiştir. Bu

nedenle kategori dini yaşamda çevresel etkiler şeklinde belirlenmiştir. Bu etki hali hem dine bakış noktasında katılımcıların yaşamlarına yön vermiş hem de gündelik hayat pratiklerine etki ettiği saptanmıştır. Bu nedenle dinin kapsayıcı, tutucu ve en önemlisi de değişime odaklı olduğu (Abuzar, 2011: 152); bireyler nezdinde sınıfları ve toplumu dönüştüren bir olgu olduğu bir kez daha görülmektedir.

Yapılan bir diğer çalışmada ise Romanların inançlarını buldukları bölgenin şekillendirdiği üzerinde durulmuştur. Çingenele buldukları ülkenin dinini kolaylıkla ve açıkça kabul ederler. İsmen İslam veya Hıristiyan olurlar. Avrupa'da kilise, Çingenele hakiki Hıristiyan yapmak için uğraşmışsa da onlar kendi kimliklerini koruyarak, açıkça vaftizi kabul etmiş ancak kendi dini kimliklerine sıkı sıkıya bağlı kalmışlardır. Müslüman olanlar diğer Müslümanlar gibi camiye gider hatta bazen kendi imamları bile olurdu.(Altınöz, 2013, s. 66). Altınöz'ün çalışmasında olduğu gibi buldukları toplumun inancını kolayca benimsediklerini alan çalışmalarımda gözlemledim. Ayrıca yine Altınöz'ün aksine, inançları şekilsel ve sözsel olmayıp, kabul edip benimsedikleri inançlarını içselleştirerek ve korumaya çalışarak yaşamlarının her alanında devam ettirmeye çalıştıklarını da gözlemledim.

Çanakkale'de yaşayan Romanların dini kimliklerini nasıl anlamlandırdıklarını belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilen bu çalışmada görüşme tekniği kullanılarak katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiştir. Çalışmaya 19 Roman vatandaşın ifadeleri üzerinden devam edilmiştir. Elde edilen veriler kapsamında din teması ile kimlik teması ortaya çıkarılmıştır. Din temasında bir yaratıcının varlığına duyulan inançla ilgili görüşler dile getirilmiştir. Katılımcıların tamamının bu kategoride görüş bildirdiği belirlenmiştir. Yaratıcının Allah olarak ifade edildiği farklı herhangi bir dinsel argümana referans verilmediği belirlenmiştir. Yaratıcı olarak Allah'ın emir ve yasaklarına uymanın dindarlık olarak tarif edildiği belirlenirken bunun göstergesi olarak da ibadetlere ve bunların yapılması gerekliliği katılımcılar tarafından vurgulandığı görülmüştür. Din ve dindarlığın gelişimi noktasında belirli bazı dini kaynaklardan faydalandığı da belirlenmiştir. Katılımcılar bu kaynakları, Kur'an, sünnet, aile içindeki eğitim olarak görmektedirler. Peygamberin hayatının kaynak olarak gören bir katılımcı tespit edilirken bir katılımcının dini mensubiyet kabul etmediği ancak etmesi halinde tek kaynak olarak kutsal metinleri görebileceğini ifade ettiği belirlenmiştir.

Yaptığım çalışma kısmen antropolojik kültürel bir çalışma dolayısıyla Çanakkale romanlarının dini antropolojisini ortaya çıkarmaya yöneliktir. Dini inançları, halk inançları ve yaşam tarzları Çanakkale'nin kültür havzasına yaptıkları katkı dinler tarihi açısından bilinmeye değer. Çanakkale'de romanların varlığı Osmanlı devleti yükselme döneminden, günümüze devam etmekte ve tarihe tanık olmaktadır. Bu tanıklığın Çanakkale'de kültürel tarihin aydınlanması açısından önemi büyüktür.

Çanakkale'de Romanların yaşadığı yer kale civarındadır. Aynı bölgede çok önemli azınlık ve inanç gruplarından Yahudiler de yaşamaktadır. Çanakkale Yahudileri ve Romanlarının içine kapalı toplum olma özellikleri sebebiyle uzun süre bir arada yaşıyor olmalarına rağmen herhangi bir etkileşim içinde olmadıklarını tespit ettim. Katılımcıların özellikle "Biz başka bir din bir şey bilmeyiz!" söylemleri etkileşimden uzak olduklarının yanı sıra etkileşim kurmak istemediklerini göstermektedir.

Multidisipliner çalışmalarda aslında Romanların inançları halâ aydınlatılmayı bekleyen derin bir kuyudur. Romanlar kendi kültür ve tarihlerini yazamamışlar dolayısıyla yazılı kaynakları yoktur. Dinler tarihi açısından, Romanların görüşleri, yaşayışları kültürlerden nasıl etkilendiklerini ve kültürleri nasıl etkiledikleri aydınlatılmayı bekleyen bir konudur. Bu anlamda Roman toplumu dünya da eşi benzeri olmayan bir örneği temsil etmektedir. Romanlar yaşadıkları toplumların kültürünü, değerlerini ve mezhebini benimseyip yaşamaya devam etmektedirler. Örnek verecek olursak; Romanya'da Hristiyan, Almanya'da Protestan, Türkiye'nin Batı kesiminde Hanefi iç bölgelerde Alevi geleneklerini sürdürmektedirler. Bulunduğu topluma bu kadar kolay uyum sağlayabilen başka bir toplum bulunmamaktadır.

Dünya'nın her tarafına yayılmış çingeneler ile özdeşlik gösteren bir diğer topluluk Yahudilerdir. Sürgün edilmeleri, dışlanmaları, ötekileştirilmeleri ve küçük gruplar halinde dünyanın her yerinde yaşayabilmeleri açısından Yahudiler ve Romanların benzer olduğu görülmektedir. Fakat Yahudiler kendi kültürel kimliklerini koruma konusunda dirençli ve kendi tarihlerine sahip çıkma ve anavatanlarına dönme konusunda bir bilinç sahibiyken, çingenelerde böyle bir vatan bilinci yoktur.

Görüşmelerim sırasında nasıl bir kimlik benimsedikleri üzerine konuştuğumuzda Türk vatandaşlığına bağlı olmakta ısrarcı olduklarını ve Roman vatandaşlardan bir Ana

vatan bilinci taşımadıkları görülmüştür. Yahudiler ve Roman vatandaşlar karşılaştırıldığında Yahudilerin Tevrat, Tanah gibi yazılı ve kaydedilmiş bir tarihe sahipler, kutsal kitapları onlara yüzyıllar boyu yol göstermiştir, Romanlarda ise böyle yazılı bir tarih mevcut olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla yazılı bir tarihleri olmadığı için buldukları toplumlarda tutunabilmek ve varlık gösterebilmek için Yahudilerin aksine asimile olmuşlardır veya kendileri bir toplum yaratmamışlardır. Burada kutsal kitapların milletlerin kaderlerinde ne derece belirleyici olduğunu görüyoruz.

Araştırma kapsamında din temasından elde edilen veriler çalışmanın sorularından olan din ve dindarlığın anlamlandırılmasında ve dini referansların neler olacağına dair cevaplar da ortaya çıkarılmıştır.

Katılımcıların ifadeleri kapsamında kimlik teması diğer bir tema olmuştur. Bu temada dinin, aidiyet-mensubiyet yönüne dikkat çekilirken dinin insana özgü davranışlardaki düzenleyici durumunun kimliğin inşasındaki rolü kapsamında değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Aynı şekilde din, kimlik inşasında ne kadar etkili bir argüman ise gündelik pratikler, tecrübe ve kayıplar da kimliğin düzenlenmesinde, yeniden yorumlanmasında ve değişiminde etkili unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlam içerisinde araştırmanın sorularından bir olarak dinin kimlikler üzerindeki etkisini söylemek mümkündür.

Sonuç olarak; araştırma kapsamında katılımcıların sorulara verdikleri cevaplarda kadınların daha çekingen kaldıkları bazı soruları yanıtlamak istemedikleri görülmüştür. Ancak yaş veya eğitim durumunun bu noktada etkili olmadığını belirtmek gerekir. Toplumsal alan içerisinde daha aktif olan, bir işle meşgul olan Roman vatandaşların soruları tecrübeleri üzerinden değerlendirdikleri belirlenmiştir. Bu da sosyal etkileşimin ve iletişimin din ve dindarlıkta etkili olduğu gibi kimliğin dönüşümünde de etkili olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların özellikle dini konularda tabularının olduğunu gözlemledim. Dini hayat ya da inançlarıyla ilgili sorular sorulardan rahatsız olup, cevaplamak istememişlerdir. Katılımcıların dinin, kimlik üzerinde bir etkisi olduğunu ifade etmiş olmalarına rağmen net bir şekilde anlamlandıramadıkları belirlenmiştir. Burada kamusal alandaki görünürlüklerinin yetersizliği, eğitim düzeyinin düşük olması gibi nedenlerin etkili olduğunu söylemek gerekir.

Ayrıca Çanakkale de yaşayan Romanların, Romanlar ile ilgili yapılan din, inanç ve kimlik konularındaki çalışmaları paralellik gösterdiği gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Abuzar, Celil (2011). “Dinin Toplumsal Yaşam Üzerindeki Etkisi”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26 (26), 143-153.
- Adıgüzel, Selminaz. (2020). “Türkiye’de Yaşayan Romanların Eğitim Hakkının Avrupa Birliği ve Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi”. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, 21(11),1-18.
- Akgül, Ayşegül (2006), *Mimarlıkta Mobilite Kavramı: Göçebe Çingener ve Sirk Yaşımı Üzerine Bir İnceleme*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Akkan, Başak Ekim, Deniz, Mehmet Baki ve Ertan, Mehmet (2011), *Sosyal Dışlamanın Roman Halleri*, (1. Baskı). Edirne: Edirne Roman Kültürünü Araştırma Geliştirme Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği.
- Altınöz, İsmail Haşim (1995). *Osmanlı Toplumunda Çingener*, Tarih Toplum, Mayıs S: 137, 22-29.
- Ana Britannica (2004). Cilt: 6, İstanbul: Ana Yayıncılık A.Ş.
- Arayıcı, Ali (2008). *Avrupa'nın Vatansızları Çingener*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Armağan, Mustafa (2011). *Büyük Osmanlı Projesi*, İstanbul:Timaş Yayınları.
- Asséo, Henriette (2007). *Çingener: Bir Avrupa Yazgısı*, (Çev. Orçun Türkay), 2. Basım, İstanbul: Yky.
- Aydın, Mahmut Sami, (2008) Balıkesir Merkez Ovaköy’de Sosyal ve Dini Hayat, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Konya.
- Aydın, Suavi. (2009). *Türk Kimliğinin Yaratılması ve Ulusal Kimlik Sorunu Üzerine*. İstanbul: Maki.
- Bahadır, A. (2010). Dindarlığı Etkileyen Faktörler. Hayati Hökelekli (Ed.), *Din Psikolojisi İçinde*, (S. 95-116), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

- Bakker, Peter ve Rooker, Marcia (2001). *The Political Status Of The Romani Language İn Europe*. Mercator Working Papers, European Union, Brussels Belgium.
- Balcıoğlu, İsa (2011), *Erenler İlçesindeki Roman Vatandaşların Dini Tutum Ve Davranışları*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sakarya
- Barany, Zoltan (2002). “Ethnic Mobilization Without Prerequisites: The East European Gypsies”, *World Politics*, 54 (3), 277-307
- Berger, Hermann. (2000). *Çingene Mitolojisi (Mythology Of Gypsies)*, (çev. Musa Yaşar Sağlam). Ayraç Publishing House, Ankara.
- Ceyhan, Selin. (2003). *A Case Study Of Gypsy/Roma İdentity Construction İn Edirne*. Ankara: Odtü Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Clébert, J. P. (1963). *The gypsies*. London: Vista Books.
- Crespo Isabel, Pallı Cristina, Lalueza Jose Luı’S; (2002). “Moving Communities: A Process Of Negotiation With A Gypsy Minority For Empowerment, Community”, *Work & Family*, 5 (1) 49–66.
- Danka, Anita; (2008). “Türkiye’de Roman Hakları ve Hukuki Çerçeve”, *Biz Buradayız! Türkiye’de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar Ve Hak Mücadelesi*, Yayına Hazırlayanlar, E. Uzpeder, S. Danova/Roussinova, S. Özçelik, S. Gökçen, Edrom, Errc, Hyd, İstanbul, S. 29-51.
- Demirbozan, Emirhan. (2020), *Roman Vatandaşlarda Dindarlık, Gelenekler ve Dışlanmanın İzdüşümleri: Balıkesir/ Altıeylül İlçesi Örneği*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü: Çanakkale
- Diyanet İşleri Başkanlığı (2014), *Türkiye’de Dini Hayat Araştırması*, Ankara
- Fonseca, Isabel (2002). *Beni Ayakta Gömün –Çingeneler ve Yolculukları-*, Çev. Özlem İlyas, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1. Basım.
- Fraser, Agnus (2005). *Avrupa Halkları Çingeneler*, (Çev. İlkin İnanç), İstanbul: Homer Kitabevi.
- Fraser, Angus (1992). *The gypsies; Peoples Of Europe*, Oxford, Blackwell publishers Ltd.

- Gellner, Ernest. (1992). *Uluslar ve Ulusçuluk*, (B. ErsanlıBeharve G. Göksu Özdoğan, Çev.), İstanbul: Ant Yayıncılık.
- Genç, Yusuf vd. (2015). Roman Çocuklarının Eğitim Süreci ve Akademik Başarılarında Sosyal Dışlanma Algısının Rolü. *International Journal Of Science*33: 79-97.
- Gheorghe, Nicolae (1991). “Roma-Gypsy Ethnicity In Eastern Europe”, *Social Research*, 58 (4) 829- 844
- Gökçen, Sinan ve Öney, Sezin(2008). *Türkiye’de Romanlar ve Milliyetçilik, Biz Buradayız! Türkiye’de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar Ve Hak Mücadelesi*, (Haz.:E.Uzpeder, S. Danova/Roussinova, S. Özçelik, S. Gökçen, Edrom, Errc), İstanbul.
- Güler, Mahmut, Parlıyan, Burak Mert, (2020). “Roman Toplumunun Kentlileş(E)Memesi Kapsamında Suç ve Kent İlişkisi: Edirne Örneği”.*Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2 (2) , 40-73 .
- Gümüş, Meryem (2014). Simav’da Sosyal ve Dini Hayat, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Günay, Ünver. (2003). *Din Sosyolojisi* (6. Baskı). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gündüz, Ş. (1998). *Mitoloji ile İnanç Arasında Ortadoğu Dinsel Gelenekleri Üzerine Yazılar*. Samsun: Etüt Yayınları.
- Gürsoy, Şinasi ve Çapcıoğlu, İ. (2009). Din-Kimlik İlişkisi Üzerine. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 3, 115-120.
- Halwachs, Dieter; (2005). “RomaAndRomani İn Austria”, *RomaniStudies* 5, 15(2), 145–173.
- Hervieu-Leger, D., (2006), “Sekülerleşme, Gelenek ve Dindarlığın Yeni Şekilleri: Bazı Teorik Öneriler”, (B. Solmaz ve İ. Çapcıoğlu, Ed.), *Din Sosyolojisi Klasik Ve Çağdaş Yaklaşımlar İçinde*, Konya, Ayna Yayınları.
- Kandemir, Fatih (2015). “Dindarlık Algularına Göre Halk İnançlarının Psikolojik Etkileri, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2), 1-22.

- Karayığit, Nuriman (2017). Sosyo-Ekonomik Düzeyin Psiko-Sosyal Gelişim ve Dindarlığa Etkileri. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 119-133.
- Karlıdağ, Melike Ve Marsh, Adrian,(2008), *Türkiye’de Çingene Toplumu ve Çingene Kimliği Üzerine Bir Yazın Taraması, Biz Buradayız! Türkiye’de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar Ve Hak Mücadelesi*, (Haz.: E. Uzpeder, S. Danova/Roussinova, S. Özçelik, S. Gökçen, Edrom, Errc), İstanbul.
- Kenrick, Donald (2006). *Çingeneler: Ganj’danThames’e*, İstanbul: Homer Kitabevi.
- Kılıç, Abdullah (2001). *Isparta Yöresi Halk İnançları, Uluslararası Anadolu Kongresi Bildirileri*, Eskişehir-Ankara: Evrak Yayınları.
- Kızmaz, Zahir. (2013). Ekonomik Yapı ve Suç: Bazı Araştırma Bulguları Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 290-298.
- Kolukırık, Suat (2006). “Sosyolojik Perspektiften Türkiye Çingeneleri: İzmir Çingeneleri Üzerine Bir Araştırma”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Sayı: 3 (1), 1-24.
- Kolukırık, Suat (2008). “Türkiye’de Rom, Dom Ve Lom Gruplarının Görünümü”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü* 8: 145-153.
- Kolukırık, Suat Ve Toktas, Sule (2007). “Turkey's Roma: Political Participation And Organization”, *Middle Eastern Studies*, 43 (5), 761-777.
- Kolukırık, Suat (2005). “Türk Toplumunda Çingene İmgesi Ve Önyargısı”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 52-71.
- Kuzu, Necmettin. (2010), *Düzce’deki Roman Vatandaşlarımızın Dinî Tutumu Ve Davranışları*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sakarya
- Lewy, Guenter (2000). *The Nazi Persecution Of The Gypsies*, Newyork, Oxford University Press.
- Liegeois, Jean Pierre (2008), *Avrupa’nın Romanları*, (Çev., Dış Polika Enstitüsü), 1.Baskı, Ankara: Avrupa Konseyi Yayıncılığı.
- Marsh, Adrian (2008). “A Brief History Of Gypsies In Turkey”, *We Are Here! İçinde* (Ed. Ebru Uzpeder, Savelina Danova/Roussinova, Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen), İstanbul.

- Marshall, T.H. (2006). “Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar”, *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, T.H. Marshall ve Tom Bottomore, Çev. Ayhan Kaya, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları:138, 1. Baskı, 2006
- Martinez, Nicole (1992), *Çingenerler*, (Çev: Şehsuvar Aktaş), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marushiakova, E.; Popov, V. (2006). Osmanlı İmparatorluğu’nda Çingenerler (Gypsies In The Ottoman Empire), Homer Bookstore, İstanbul.
- Marushiakova, Elena ve Popov, Vesselin (2006). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Çingenerler*, (Çev. Bahar Tırnakçı), İstanbul: Homer Kitabevi.
- Mayring, Philipp (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş Nitel Düşünce İçin Bir Rehber*, (Çev: A. Gümüş ve M. S. Durgun), Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- Mead, G. H. (1934) *Mind, Self And Society*. Chicago University Press.
- Mutlu, Kayhan (1989). Bir Dindarlık Ölçeği (Sosyolojide Yöntem Üzerine Bir Tartışma). *İslami Araştırmalar Dergisi*, 194-199.
- Okumuş, Ejder (2003), *Toplumsal Değişme ve Din*, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Onur, Oral (1995). “Çingenerler”, *Tarih ve Toplum*, S:137, 16-22.
- Özdoğan, Öznur. (2009) *Aşkın Yanımız Maneviyat*. Özdenöze Yayınları. Ankara.
- Özkan, Ali Rafet (2000), *Türkiye Çingenerleri*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.
- Özmen, Nebile. (2015). *Edirne Romanlarında Geçiş Ritüelleri ve Din*. İstanbul: Rağbet Yayınevi.
- Parsova, Gizem (2018). “Araçsalve İnşacı Yaklaşımlarla Roman Etnik Kimliği”. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (1): 1-18.
- Piirainen, Timo (2016). Romanların Türkiye’deki Sosyal Durumu ve Sosyal İçermenin Desteklenmesine Yönelik Kamu Politikaları Ön Çalışma, İkinci Rapor.
- Redhouse. (1997). *Superstition*, İstanbul: Sev Matbaacılık ve Yayıncılık.
- Sambur, Bilal. (2006). Din ve Psikoloji İlişisini Yeniden Düşünmek., *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, 19 (3), 423-440.

- Sal, Ayşın (2009). Türkiye’de Yaşayan Çingenelerin Sanatsal Olarak Ele Alınışı, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sesli, Mutlu. (2019), *İngiltere, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri Ve Türkiye’de Laiklik Uygulamaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz*, İstanbul: Hiperyayın.
- Sezen, Yümni. (2004). *İslâm’ın Sosyolojik Yorumu*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Smith, Adam. (1999), *Milli Kimlik*, (B. S. Şener, Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sol, Selma (2010). Edirne’de Kakava Şenlikleri, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (1). 60-73.
- Strauss, A., ve Corbin, J. (1990). *Grounded theory research: Procedures, Canons, And evaluative criteria*. New Delhi: Sage Publications.
- Şimşek, Hasan ve Yıldırım, Ali. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şimşek, S, Ukuş, K, Öner, G. (2020). Türkiye’de Romanların Yaşadıkları Problemlere Romanlar, Yerel İdareciler ve Yöneticiler Perspektifinden Bir Bakış. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 50: 164-185.
- Tar Yüce, Y., C. Kaygusuz, K.Çelik (2011), Samsun İli Kent Merkezinde Yaşayan Romanlar, *Samsun Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 13-16 Ekim, S.1-10.
- Taş, Kemaleddin. (2004). Dindarlığa Etki Eden Faktörler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 63-83.
- Taştan, Abdulvahap. (1996). *Değişim Sürecinde Kimlik Ve Din*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Taşyürek, Ayşe (2015), Roman Ailesinde Çocuğun Din Eğitimi (Yalova Örneği), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Bursa.
- Taylan, Hasan Hüseyin vd. (2015). Sakarya’da Romanlara Yönelik Sosyal Mesafe Araştırması. *Uluslararası Roman Sorunları Çalıştayı Bildiri Kitabı*, Kocaeli: 36-42.
- Türkdoğan, Orhan (1998), *Etnik Sosyoloji*, (2. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

- Vermeersch, Peter (2005). “Marginality, Advocacy, AndTheAmbiguities Of Multiculturalism: Notes On RomaniActivism İn Central Europe”, *Identities:Global Studies İn CultureAndPower*, 12 (4), 451–478.
- Voltan-Acar N., Yıldırım İ., Ve Ergene T. (1996). Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45-56
- Yıldırım, Kerem (2015), Çingene Alt-Kültüründe Sosyalleşme Sürecinin Suç Olgusuna Etkisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Karaman
- Yours, Jan (2005).*Çingeneler Opré Roma*, (Çev. Hale Alpmann), İstanbul, Chiviyazıları Yayınevi, 1. Basım, 2005.
- Zhang Y. Ve Wildemuth B. M. (2009). “Qualitative Analysis Of Content”, İn *Applications Of SocialResearchMethodsToQuestions İn Information And Library*, (Ed: B. Wildemuth), Book News, Portland.

EKLER

EK 1: Görüşme Soruları

Demografik sorular

- Cinsiyet
- Yaş
- Medeni durum
- Eğitim düzeyi
- Meslek
- Dini mensubiyet

Nitel incelemeye dair sorular

1. Bir yaratıcıya inanma veya inanmama durumunu nasıl açıklarsınız?
2. Din ve dindarlığı nasıl tanımlarsınız?
3. Bir dine ibadetler olmalı mıdır? İbadetleri nasıl yorumluyorsunuz?
4. İbadetleri yapar mısınız ya da ne sıklıkta yaparsınız?
5. Dini kimliklerinizi nasıl ifade edersiniz?
6. Kimliklerinizin oluşumunda dinin etkisini var mıdır nasıl yorumlarsınız?
7. Farklı dini gruplara mensubiyetiniz var mıdır? Bu grupların birbirleriyle ilişkileri nasıldır?
8. Romanlar olarak beslendiğiniz dini bilgi kaynaklar nelerdir açıklayabilir misiniz?
9. Dini hayatınızda yaşadığınız değişimler nelerdir?